

ΧΕΙΜΩΝΑΣ 2014 | ΤΕΥΧΟΣ 37°

Τριπτόλεμος

ΓΕΩΠΟΝΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

20

Χρόνια

Τριπτόλεμος

**Λεωνίδας Λουηούδης:
μας άφησε ένα έργο
και ένα παράδειγμα**

- 1** Από τον Πρότανη
Γεώργιος Θ. Παπαδούλης

20
Χρόνια
Τριπτόλεμος

- 2** Μετά είκοσι έτη
ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΜΕΝΤΖΑΦΟΣ

- 3** IN MEMORIAM
ΛΕΩΝΙΔΑΣ ΛΟΥΛΟΥΔΗΣ
(1947-2014)
η ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

- 4** ΜΠΑΛΤΑΣ ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ

- 5** ΛΕΩΝΙΔΑΣ ΛΟΥΛΟΥΔΗΣ:
μας άφησε ένα έργο και
ένα παράδειγμα
ΚΩΣΤΑΣ ΚΡΙΜΠΑΣ

- 8** Ο Λεωνίδας Λουλούδης και η
πολυσχιδής δράση του για το
περιβάλλον
ΝΙΚΟΣ ΜΠΕΟΠΟΥΛΟΣ

- 11** ΓΙΩΡΓΟΣ ΖΕΡΒΑΣ

- 13** ΓΙΩΡΓΟΣ Π. ΣΤΑΜΟΥ

- 16** ΛΕΩΝΙΔΑΣ ΛΟΥΛΟΥΔΗΣ:
ο ευσυνείδητος επιστήμονας
και πολίτης
ΜΑΝΟΛΗΣ &
ΜΑΡΙΑ ΒΑΣΙΛΑΚΗ

- 18** ΒΙΒΛΙΟ παρουσίαση

- 21** ΝΕΑ του Πανεπιστημίου

Εκδότης: ΓΕΩΠΟΝΙΚΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
Ιερά Οδός 75, Τ.Κ. 11855, Αθήνα

Διευθυντής:
Γεώργιος Παπαδούλης
Καθηγητής - Πρύτανης Γ.Π.Α.

Συντακτική Επιτροπή:
Άννα Κούρτη
Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
Δημήτρης Μεντζαφός
Ομότιμος Καθηγητής Γ.Π.Α.
Δημήτρης Παναγιωτόπουλος
Ιστορικός, Υπεύθυνος Ιστορικού Αρχείου Γ.Π.Α.

Γραμματεία Επιτροπής:
Ορέστης Καϊρης
ΠΕ Διοικητικού Οικονομικού
Τμήμα Δημοσίων και Διεθνών Σχέσεων Γ.Π.Α.

Επιμέλεια έκδοσης:
Άννα Κούρτη
Δημήτρης Παναγιωτόπουλος

Επιμέλεια εκτύπωσης:
Εκδόσεις Νηρέας

Διαδικτυακός τόπος Τριπτόλεμου: www.aua.gr

Επιστολές στον Τριπτόλεμο
μπορείτε να στέλνετε στη διεύθυνση:
Ιερά Οδός 75, 11855, Βοτανικός
υπόψη Ορέστη Καϊρη (kairis@aua.gr).

Εκδίδεται σε 2.000 αντίτυπα και διανέμεται δωρεάν.

Σε περιπτώσεις αναδημοσίευσης παρακαλούμε να αναφέρεται ως πηγή η περιοδική έκδοση του Γ.Π.Α. «Τριπτόλεμος»

Το περιοδικό τυπώνεται σε ανακυκλώσιμο και μη χλωριωμένο χαρτί, ακίνδυνο για το περιβάλλον.

Εικόνα εξωφύλλου:
Λεωνίδας Λουλούδης (1947-2014)

Η δυναμική τοποθέτηση του ΓΠΑ στο διεθνές ακαδημαϊκό περιβάλλον και η ανταπόκρισή του στις παραγωγικές και αναπτυξιακές ανάγκες της ελληνικής οικονομίας και κοινωνίας αποτελεί για μας στρατηγική που υλοποιείται σε τρεις άξονες δράσεων με στόχους: την Εκπαιδευτική Αριστεία, την Ερευνητική Αριστεία και την Σύνδεση με την Κοινωνία.

Το ΓΠΑ παρέχει υψηλού επιπέδου Εκπαιδευτικό και Ερευνητικό έργο στους τομείς των γνωστικών αντικειμένων τα οποία θεραπεύει. Όμως στη παρούσα συγκυρία, το ΓΠΑ βρίσκεται σε μια κρίσιμη καμπή της ιστορίας του. Οι οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις της κρίσης που διέρχεται η χώρα μας αναδεικνύουν το σημαντικό ρόλο που έχει να παίξει η γεωργία και ο αγροτροφικός τομέας τόσο για την ανάπτυξη της εθνικής οικονομίας όσο και την αποτροπή μιας ανθρωπιστικής και διατροφικής κρίσης.

Το ΓΠΑ, κληρονόμος της ΑΓΣΑ, στην μακρόχρονη ιστορία του έπαιξε σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη της ελληνικής γεωργίας. Σήμερα καλείται και πάλι να πρωτοστατήσει σε αυτό και να συμβάλει στην ανόρθωση της ελληνικής οικονομίας

Η περίοδος που διανύουμε είναι κρίσιμη τόσο για την χώρα μας όσο και για την δημόσια παιδεία. Οι προκλήσεις της απαιτούν την συμμετοχή και την στήριξη όλων των μελών της πανεπιστημιακής κοινότητας αλλά και της κοινωνίας.

Το πλαίσιο αρχών και προτάσεων που κατέθεσα για την ανάδειξή μου στο αξίωμα του Πρύτανη αποτελεί το θεμέλιο λίθο της προσπάθειας για την δυναμική προσαρμογή του ΓΠΑ στο νέο παραγωγικό, οικονομικό και ακαδημαϊκό περιβάλλον για την επανάκτηση του ιστορικού του ρόλου στην ελληνική κοινωνία.

Αυτή η προσπάθεια θα έχει την προοπτική επιτυχίας μόνο εάν είναι συλλογική, συμμετοχική, διάφανη και αξιοκρατική.

Οι συνεργάτες μου και εγώ, Πρύτανης και Αναπληρωτές Πρύτανη, με αυτές τις αρχές θα πορευτούμε, επιδεικνύοντας συνέπεια λόγων και έργων, σεβασμό στους θεσμούς και υπακοή στους δημοκρατικούς κανόνες λειτουργίας του δημόσιου πανεπιστημίου.

Η πίστη στις αξίες μας, η ανιδιοτέλεια και η ηθική μας είναι το διαβατήριο για την επίτευξη των ανωτέρω στόχων. Επίσης σας διαβεβαιώνω ότι έχουμε πλήρη συνείδηση του καθήκοντός μας απέναντι στην ιστορία του ιδρύματος και την εκπαιδευτική του αποστολή και εμπιστοσύνη σε όλους εσάς που εκπροσωπείτε την ιστορία του, το παρόν και το μέλλον του.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Θ. ΠΑΠΑΔΟΥΛΗΣ
ΠΡΥΤΑΝΗΣ

Αγαπητά μέλη της Πανεπιστημιακής κοινότητας του ΓΠΑ, Αγαπητοί συνάδελφοι,

Την 1η Σεπτεμβρίου 2014 αναλάβαμε την διοίκηση του ΓΠΑ με σαφές όραμα: την εκπαίδευση νέων επιστημόνων και την παραγωγή γνώσης συνδεδεμένης με τις νέες προκλήσεις της επιστήμης και της κοινωνίας.

Μετά είκοσι έτη

«Μετά είκοσι έτη ... Νοσταλγία; Όπως στο ομώνυμο μυθιστόρημα του Αλέξανδρου Δουμά Πατέρα; Όχι. Δεν νοσταλγούμε γιατί δεν σταματήσαμε είκοσι τόσα χρόνια όπως οι τρεις σωματοφύλακες, αλλά, αντίθετα συνεχίζουμε την προσπάθεια που άρχισε μετά από την απόφαση της Συγκλήτου του Γεωπονικού Πανεπιστημίου της 16.7.1993. Απλώς κάνουμε έναν απολογισμό παρουσιάζοντας τα βήματα που ακολουθήθηκαν όλα αυτά τα χρόνια κατά την έκδοση του «Τριπτόλεμου». Μια ματιά προς τα πίσω μας θυμίζει εκείνους που συμμετείχαν στην προσπάθεια, τις αλλαγές που έγιναν και τον θάνατο ενός βασικού μέλους, αν όχι του βασικού, της Συντακτικής Επιτροπής που συνεισέφερε όσο κανένας άλλος στην Έκδοση από την πρώτη στιγμή μέχρι τον αδόκητο θάνατό του, του αείμνηστου Λεωνίδα Λουλιούδη.

Η πρώτη Συντακτική Επιτροπή αποτελείτο από επτά μέλη, ένα από κάθε τμήμα, και μία γραμματέα. Τότε τέθηκαν οι βάσεις της μορφής που θα έπαιρνε το περιοδικό. Επιστημονικά άρθρα γενικού ενδιαφέροντος και όχι πρωτότυπες επιστημονικές εργασίες που θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν από τους συγγραφείς τους κατά την εξέλιξη τους σε επόμενη καθηγητική βαθμίδα. Θέματα που απασχολούν την Ακαδημαϊκή Κοινότητα, ενώ αποκλείστηκαν ποιήματα ή διηγήματα, όπως ζητούσαν κάποιοι. Παράλληλα, καθιερώθηκε μια στήλη με τα νέα του Πανεπιστημίου μας, η οποία στα πρώτα τεύχη καταλάμβανε αρκετές σελίδες για να περιορισθεί σιγά-σιγά σε λίγες που περιελάμβαναν μόνο ζωτικά θέματα.

Γρήγορα διαπιστώθηκε ότι η επταμελής Συντακτική Επιτροπή ήταν δυσκίνητη. Έτσι μετά από μερικά τεύχη αποφασίστηκε να θεσμοθετηθεί μια τριμελής επιτροπή, να υπάρχει επιμελητής της έκδοσης και το εξώφυλλο να αναλάβει ένας γραφίστας ο οποίος συνέπεσε να είναι πτυχιούχος του Πανεπιστημίου μας. Αν και η σύνθεση της Επιτροπής άλλαξε μερικές φορές, δύο μέλη της συμμετείχαν σε αυτήν από την πρώτη στιγμή της έκδοσης μέχρι σήμερα. Από το τεύχος 22 η επιμέλεια της έκδοσης, το εξώφυλλο και η εκτύπωση γίνονται στον γνωστό εκδοτικό οίκο «Νηρέας», σε οικολογικό ανακυκλωμένο χαρτί. Έτσι, φθάσαμε στα 36 τεύχη, στα οποία περιλαμβάνονται πολλά αφιερώματα, όπως για τον αείμνηστο Κωνσταντίνο Νιαβή, την Ανώτατη Εκπαίδευση, την Ιερά Οδό-Αγρόκτημα Χασεκή, τον Κώστα Κριμπά, που ανακηρύχτηκε επίτιμος καθηγητής του Πανεπιστημίου μας πριν από την ανακήρυξη του σε ακαδημαϊκό, τον Μιχάλη Καρανδινού κ.λπ. Την άνοιξη 2010 κυκλοφόρησε ένα αφιέρωμα στα 90 χρόνια του Γεωπονικού Πανεπιστημίου Αθηνών. Θα πρέπει να αναφερθεί ότι το 2002 ο Οικουμενικός Πατριάρχης κ. Βαρθολομαίος Α΄ ανακηρύχτηκε επίτιμος διδάκτορας και η ομιλία του με θέμα *Και είπεν ο Θεός βλάστησάτω η γη βοτάνην χόρτου* όπως και όλα τα σχετικά με την επίσημη τελετή τυπώθηκαν σε ξεχωριστό ένθετο τεύχος. Ενδιάμεσα είχε ανακηρυχθεί επίτιμος διδάκτορας και ο Αρχιεπίσκοπος Αλβανίας κ. Αναστάσιος.

Κατά το «στήσιμο» του περιοδικού χρησιμοποιήσαμε, συχνά, εκτός από φωτογραφίες παλαιότερων εποχών και φωτογραφίες από έργα της Νεοελληνικής ζωγραφικής, ώστε να έχει μια καλλιτεχνική νότα η εμφάνισή του. Το φθινόπωρο του 2012 ο αιογράφος Αντώνης Φίκος απεικόνισε σε έναν εξωτερικό τοίχο του Πανεπιστημίου τη δημιουργία του δήμου της Αρχαίας Αθήνας, η οποία δημοσιεύτηκε στο 34^ο τεύχος του περιοδικού ως εξώφυλλο, ενώ παράλληλα περιελήφθη στο εσωτερικό του και σχετικό κείμενο. Στην τοιογραφία απεικονιζόταν η θεά Δήμητρα ως τροφός του Δημοφώντα, γιού του βασιλιά της Ελευσίνας και η οποία δίδαξε στον Τριπτόλεμο την καλλιέργεια της γης. Ήταν μια εξαιρετική τοιογραφία που στόλισε και το περιοδικό μας. Δυστυχώς, γρήγορα μουτζουρώθηκε από κάποιον για να επακολουθήσει κατόπιν η πλήρης καταστροφή της. Θεωρούμε ότι ήταν πολύ θετικό το ότι είχαμε προλάβει να τη φωτογραφίσουμε και να την δημοσιεύσουμε ώστε με κάποιο τρόπο να διασωθεί.

«Μετά είκοσι έτη ...» Μια επέτειος. Μια στιγμή αυτογνωσίας. Μια αποτίμηση μιας εικοσαχρονης πορείας. Παράλληλα ένα νέο ξεκίνημα, αναζήτηση νέων στόχων μέσα από τη γνώση και την εμπειρία που έχει ήδη αποκτηθεί. Μια ελπίδα ότι θα συνεχίσουμε την προσπάθεια παρά τις δυσκολίες της κρίσης με τη συνεργασία της Ακαδημαϊκής Κοινότητας.

Δημήτρης Μεντζαφός

IN MEMORIAM

Λεωνίδα Λουλούδη (1947-2014)

Το κείμενο που ακολουθεί αποτελεί την καταληκτική παράγραφο στο τελευταίο δημοσιευμένο άρθρο του Λεωνίδα Λουλούδη με τίτλο «Από το “φαινόμενο του θερμοκηπίου” στην “κλιματική αλλαγή”. Η υπερθέρμανση των σχέσεων Επιστήμης και Πολιτικής». Περιλαμβάνεται στον τόμο, «*Τα αγκάθια του καλού. Τι σκιάζει την αλήθεια στη δημόσια Οικολογία*». Θελήσαμε με τον τρόπο αυτό, με την φωνή και το πάθος του ίδιου του Λεωνίδα να ανοίξουμε αυτό το αφιέρωμα στον *Τριπτόλεμο*, το περιοδικό που ίδρυσε και αγάπησε και με το οποίο συνδέθηκε άρρηκτα από την αρχή της κυκλοφορίας του. Η Συντακτική Επιτροπή του *Τριπτόλεμου* θα συνεχίσει με την ίδια θερμή και προσήλωση, τιμώντας την μνήμη του αγαπημένου φίλου.

Η ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

«As τελειώσω εδώ. Αρχισα αυτή την μακρά περιδιάβαση στην καταστροφολογία περί της υπερθέρμανσης του πλανήτη με ένα συναφές, περί της αξίας των προγνώσεων, ειρωνικό σχόλιο του Γάλλου σκεπτικιστή Μονταίνι. «Απορούσε» όταν διαπίστωνε την αξιοπερίεργη φύση του ανθρώπου να στρέφεται με εμμονή στο μέλλον αγνοώντας το παρόν. Αυτά στις παραμονές των Νέων Χρόνων. Να τελειώσω με ένα συμπατριώτη του, κατά μόλις τέσσερις αιώνες νεώτερο. Ο λόγος του, ανέκδοτα απαισιόδοξος, στα όρια του κυνισμού ήνε οι επιπόλαιοι αναγνώστες του, νομίζω ότι συνοψίζει με τον καλύτερο τρόπο ό,τι αποπειράθηκα να υποστηρίξω σε αυτή την κριτική αποτίμηση της τερατολογίας περί της υπερθέρμανσης του πλανήτη. Σε μια αποστροφή της συνομιλίας του με έναν άλλον «δημόσιο κίνδυνο», τον φιλόσοφο Μπερνάρ-Ανρί Λεβύ, θα τον τοποθετήσει, όπως και τον εαυτό του «στον αντίποδα ενός πνευματικού κινήματος σε πλήρη εξέλιξη (και του μόνου που αναπτύσσεται πραγματικά αυτή τη στιγμή στην Ευρώπη), που βασίζεται στον οικολογικό φονταμενταλισμό και που ανακατώνεται σε άλλους μεν με αριστερίστικη αντιπαγκοσμιοποίηση, σε άλλους δε με New Age ανοησία. Αυτό το κίνημα στόχο έχει να συνδέσει τον άνθρωπο με το Σύμπαν, να του δώσει τη θέση του στις «φυσικές ιστορίες» (και κυρίως να τον προστάξει να μείνει σε αυτές)· αντίθετα, δεν έχει σχεδόν

τίποτα να πει σχετικά με ό,τι θα μπορούσε να συνδέσει τους ανθρώπους μεταξύ τους. Κατά βάθος, είναι ένα είδος νέου πανθεϊσμού». Δεν είναι άλλιος από τον άγνωστο στους πολλούς ποιητή, αν και πασίγνωστο και τόσο πολιτικά αντιπαθή στην «προοδευτική» διανόηση, μυθιστοριογράφο Μισέλ Ουεϊμπέκ. Αν και θαυμάζω τη σκέψη του, δεν θα ήθελα να ενστερνιστώ, προς το παρόν τουλάχιστον, και την άλλη ιδέα του, περί της «μη αναστρεψιμότητας κάθε διαδικασίας κατάπτωσης, άπαξ και ξεκινήσει»¹. Έστω και αν, μια από τις πλέον έγκυρες φωνές της θεωρίας περί λαικισμού, εκείνη του Πιέρ-Αντρέ Ταγκυέφ, δεν αφήνει, επί του προκειμένου περιθώρια αισιοδοξίας. Στους νέους προληταριακούς λαικισμούς που σαρώνουν την Ευρώπη σήμερα, συμπεριλαμβάνει εκείνους, οι οποίοι «συνδέονται με τα κινήματα της «αντιπαγκοσμιοποίησης», των οποίων ο λόγος διαμαρτυρίας και διεκδίκησης διασταυρώνεται περισσότερο ή λιγότερο με τον οικολογισμό, τον ηθικισμό της «αλληλεγγύης» και την καταγγελία της «φιλελεύθερης παγκοσμιοποίησης»².

Το παρόν κείμενο αποτελεί, με όλες τις υποκειμενικές αδυναμίες του γράφοντος, μια ελάχιστη συμβολή στην ελπίδα ότι η προϊούσα, όντως, διαδικασία παρακμής της πολιτικής οικολογίας μπορεί να αναστραφεί. Και αυτή η παρέμβαση δεν θέλει να είναι μόνο, χωρίς διόλου να την υποτιμώ, μια συνηγορία στην έκκληση Λογικής που απευθύνεται από τον Nigel Lawson. Αφομοιώνοντας δικές του σκέψεις, προσθέτω ότι υπάρχουν

τρεις πολύ πρακτικοί λόγοι για τους οποίους το παράδειγμα της «υπερθέρμανσης του πλανήτη» αξίζει τη μεγαλύτερη δυνατή προσοχή μας. Πρώτον, εισάγει έναν ηγεμονικό ανορθολογισμό και για την κατίσχυση του την οργανωμένη έλλειψη ανοχής σε κάθε διαφωνούσα άποψη. Δεύτερον, νομιμοποιεί χωρίς τεκμηρίωση άνισες οικονομικές και κοινωνικές πολιτικές σε βάρος των σημερινών γενεών και προς όφελος των επόμενων γενεών (κυρίως μέσω της επικράτησης, μετά από την περιβόητη Έκθεση Brundtland, του δόγματος της «αειφορίας» στους κύκλους της οικολογικής ορθοδοξίας). Τρίτον, νομιμοποιεί με τεχνοκρατικές, δήθεν επιβεβαιώσεις, την ποδηγέτηση των αναπτυσσομένων χωρών στα ιδιαίτερα συμφέροντα και την επεκτατική στρατηγική του αναπτυγμένου Βορρά. Εκεί, για παράδειγμα, όπου δεν υπάρχει πόσιμο νερό, διατροφική επάρκεια και ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, η δογματική επιμονή στη δημιουργία αισθητικών πάρκων, προκειμένου να σωθεί ο πάσχων από θέρμες πλανήτης Γη, μόνο ως κρύο, σε πείσμα της «υπερθέρμανσης», ανέκδοτο θα μπορούσε να εκληφθεί. Ιδιαίτερα όταν συνεκφέρεται με τρόπου σημαντικές προγνώσεις για το επερχόμενο τέλος του κόσμου»

Τα αγκάθια του καλού, σ. 198-199

¹ Μισέλ Ουεϊμπέκ και Μ.-Α. Λεβύ (2010), *Δημόσιος κίνδυνος*, εκδ. Εστία: 157 και 107.

² Πιέρ-Αντρέ Ταγκυέφ (2008), «Ο λαικισμός στην Ευρώπη», *Νέα Εστία*, 1816:871.

Λεωνίδας Λουλούδης

ΜΠΑΛΤΑΣ ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ

Πανεπιστημιακός,
Υπουργός Παιδείας

Λιγότερες από πεντακόσιες λέξεις για τον Λεωνίδα. Για το έργο, τη σκέψη, τη δράση, τη γραφή του. Για την ενέργεια της παρουσίας του. Στα πράγματα της Αριστεράς και του τόπου. Αήληθ και ανάμεσα στους δικούς του ανθρώπους, στους πολλούς και εγκάρδιους φίλους και φίλες του. Λέξεις απειληστικά λίγες.

Αήληθ ίσως και υπερβολικά πολλή. Γιατί ο Λεωνίδας δίδασκε με εκείνα που έγραφε κι εκείνα που συζητούσε ότι οι λέξεις που θέλουν κάτι να πουν έχουν την τάση να αρνούνται την ευκολία. Να αρνούνται να αναδείξουν το περιεχόμενό τους αν δεν απογυμνωθούν από τις διακοσμήσεις, τις περιφράσεις, τις υπεκφυγές, τις προφυλάξεις και τις περιστροφές που ο παραλήπτης έχει μάθει να περιμένει. Ότι οι λέξεις αρνούνται να γίνουν μεστές αν δεν αποκηρύξουν τέτοιες συμβάσεις. Αν δεν αιφνιδιάσουν.

Τούτες ειδικά τις στιγμές, οι λέξεις αντιστέκονται περισσότερο. Ποιες λέξεις να χρησιμοποιήσω μπροστά στον νεώπο τάφο του Λεωνίδα που δεν θα προκαλούσαν το χαμόγελο της ανάλαφρης ειρωνείας του: Μα αυτά βρήκες να πεις; Με όλα αυτά που ξέρεις για μένα και από μένα και με όλα αυτά που έχεις ζήσει μαζί μου;

Τα πράγματα γίνονται πιο δύσκολα όσο αναλογίζομαι πως μου είναι αδύνατο να μιλήσω για τον Λεωνίδα αν δεν μιλήσω -αφόρητη οίηση τούτες τις στιγμές- για τον εαυτό μου. Γι' αυτά που εγώ γνώρισα από εκείνον, γι' αυτά που έμαθα και έπραξα μαζί του, γι' αυτά που

έγινα χάρη σε εκείνον. Και αναρωτιέμαι: γιατί πράγματα τόσο δικά μου να γίνουν δημόσια; Προς χάριν του; Κάτι σαν εξομολόγηση σε εκείνον που δεν μπορεί πλέον να την ακούσει; Ή εξομολόγηση προς χάριν των άλλων που μπορούν να ακούσουν; Κρύβοντας, δηλαδή προβάλλοντας, τον εαυτό μου πίσω από τα λόγια μου για εκείνον;

Εγκαταλείπω λοιπόν. Γιατί μπορώ μόνο να επαναλάβω τετριμμένα ότι τούτη η αδυναμία είναι μοίρα. Η μοίρα του πένθους. Η μοίρα του επιζώντος. Η μοίρα του θνητού για όσο διάστημα του αναλογεί πάνω στη Γη.

Να προσθέσω απλώς κάτι σαν τηλεγράφημα για όσους δεν γνώρισαν τον Λεωνίδα. Που άλλιοι θα αναπτύξουν καλύτερα.

Λεωνίδας Λουλούδης, λοιπόν. Πειραιώτης. Καθηγητής της Γεωπονικής. Γεωπόνος και βιολόγος, και ειδικός της αγροτικής οικονομίας. Με ιδιαίτερα πλούσιο και πολυδιάστατο επιστημονικό έργο. Ερευνητής επιστήμονας. Συστηματικός και ορθολογιστής. Με τοποθετήσεις πάντοτε εξαντλητικά τεκμηριωμένες. Με μια γραφή που σπάζει κόκαλα.

Αριστερός ανέκαθεν. Της ανανεωτικής, πάντοτε, Αριστεράς. Πρωτομάστορας της οικολογικής σκέψης στην Ελλάδα. Ίσως ο σημαντικότερος. Από τους εγκυρότερους μελετητές του αγροτικού κόσμου. Πρωτεργάτης της αναμόρφωσης του ελληνικού πανεπιστημίου από τις πρώτες δύσκολες μέρες. Συμπολίτης στον Πολίτη. Με απόψεις συχνά αιρετικές. Που δεν έβρισκαν σύμφωνους αρκετούς. Ενόσω όλοι του αναγνώριζαν πάντα την άνευ όρων ανιδιοτέλεια. Και τη σπάνια ικανότητα να πείθεται. Να αλληλάζει γνώμη και να αναγνωρίζει την αλληλαγή.

Με ένθερμα ενδιαφέροντα ανοικτά σε όλους τους ορίζοντες. Με θεμελιώδες μέλημα τη γλώσσα και τη γραφή. Με πνεύμα που οι προκλήσεις το έκαναν να βγάζει σπίθες. Σαγηνευτικός σε όλα.

Φίλος απολύτως αξιόπιστος. Παρά τις περιπέτειες του βίου. Του δικού του και των άλλων. Τυχεροί εκείνοι που τον γνώρισαν. Γιατί πλούτισαν θέλοντας και μη από τη συναναστροφή μαζί του.

(Το κείμενο δημοσιεύτηκε στην «ΑΥΓΗ» στις 20 Ιουλίου 2014)

ΛΕΩΝΙΔΑΣ ΛΟΥΛΟΥΔΗΣ:

μας άφησε ένα έργο και ένα παράδειγμα

ΚΩΣΤΑΣ ΚΡΙΜΠΑΣ

Επίτιμος Καθηγητής Γ.Π.Α.
Ακαδημαϊκός

Είναι ιδιαίτερα ήπιηρό, σκληρό, να αποχαιρετάς για πάντα μαθητές σου που αργότερα υπήρξαν και αγαπητοί σου συνεργάτες σε κοινούς αγώνες, σε κοινές προσπάθειες και με τους οποίους δεν σε χώρισαν οι δεκαετίες που παρεμβλήθηκαν μεταξύ σας. Πριν προλάβει ο Λεωνίδας να αποχωρήσει από τη θέση του καθηγητού, την οποίαν ελάμπρυνε όσο λίγοι, μας εγκατέλειψε αφήνοντας ένα δυσαναπλήρωτο κενό.

Κ. Κριμπας
2014

Ο Λεωνίδας χαρακτηριζόταν μεταξύ άλλων από την άκαμπτη, την ανυποχώρητη εμμονή του να υπερασπίζεται στον δημόσιο χώρο το ορθό πέραν από κάθε επηρεασμό, πέραν από πολιτικές ή ιδεολογικές επιδράσεις. Δηλαδή να υπερασπίζεται με θάρρος

όσα επιτάσσουν τα ορθολογικά κριτήρια και τούτο σε καιρούς χαλεπούς, σε καιρούς δύσκολους, που μια τέτοια στάση περιθωριοποιεί, δημιουργεί πλήθος

εχθρών, και βοηθά στην ανάπτυξη εχθρότητας και στη διασπορά συκοφαντιών. Σε καιρούς που δεν βρίσκεις εύκολα συμμάχους, αλλά σε καιρούς στους οποίους οι περισσότεροι στην καλύτερη περίπτωση

Λεωνίδας Λουλούδης, 1977

Λεωνίδας Λουλούδης, 2009

υποκρίνονται άγνοια. Και που διαπιστώνεις πως είχες προβεί σε λανθασμένη διάγνωση ιδεολογικών θέσεων: οι δήθεν «ιδεολόγοι» δεν έκαναν τίποτε άλλο από να υπερασπίζονται με χυδαιότητα τα ποταπά τους συμφέροντα.

Σ' αυτό το σημείο θέλω να εστιάσω στην έγνοια του Λεωνίδα για την προάσπιση των απαραίτητων θεσμών. Είναι ένα θέμα για το οποίο είμαι ιδιαίτερος ευαίσθητος λόγω της αντίστοιχης δραστηριότητας του πατέρα μου με εκείνην του Λεωνίδα. Στη συγκεκριμένη περίπτωση πρόκειται για το πρόβλημα της παρουσίας των γεωπόνων στην ελληνική κοινωνία, για την αποδοχή τους ως επιστημονικών στελεχών και για την εκτίμηση του ρόλου που διαδραματίζουν. Η ελληνική κοινωνία μέχρι τις αρχές του περασμένου αιώνα, με λιγοστές εξαιρέσεις, τους αντιμετώπιζε σαν εξειδικευμένους αγρότες, μπαξεβάνηδες, αυτούς που ασχολούνται με τα ζαρζαβατικά και λερώνουν τα χέρια τους με κοπριές. Όταν πλήθυσαν οι σπουδασμένοι στη Δυτική Ευρώπη Έλληνες γεωπόνοι, κυρίως στη Γαλλία, δημιουργήθηκαν οι συνθήκες αλλαγής της νοοτροπίας, χρησιμοποιήθηκαν σε επιτελικές θέσεις και παρήγαγαν πολύτιμο έργο, μεταξύ των οποίων θα αναφέρω την αποκατάσταση των προσφύγων μετά την καταστροφή του 1922, που διευθετήθηκε με θαυμαστή για τα σημερινά μας χρόνια αποτελεσματικότητα από ολιγάριθμα στελέχη και σε μικρό

χρονικό διάστημα. Και εδώ κινδύνευσε να δοθεί το λανθασμένο μήνυμα, να θεωρηθεί ο γεωπόνος ως εκείνος που κρατούσε το χέρι του αγρότη και άκουγε τον πόνο του, παραβλέποντας το σημαντικότερο, την επίλυση δυσχερών τεχνικών προβλημάτων σε άμεσο χρόνο. Στην αλλαγή της νοοτροπίας συνετέλεσε η προβολή ότι οι γεωπόνοι στη Γαλλία ονομάζονταν μηχανικοί-γεωπόνοι (ingénieurs agronomes) κάτι αντίστοιχο με τους άλλους μηχανικούς, αλλά εξειδικευμένοι στην βιολογική παραγωγή. Δυστυχώς αυτό ξεχάστηκε από τους λαϊκιστές που αργότερα μετονόμασαν την Γεωπονική Σχολή (ή Πανεπιστήμιο) σε Γεωργικό Πανεπιστήμιο! Ο Λεωνίδας Λουλούδης έπαιξε σημαντικό ρόλο στην επαναφορά της αρχικής ονομασίας, και τα ονόματα έχουν ασφαλώς την σημασία τους.

Κατοχυρώνεται η σημασία του επαγγέλματος με την αναζήτηση και προβολή άξιων θαυμασμού και εκτίμησης επαγγελματιών προγόνων, που θεωρούνται και προβάλλονται ως πνευματικοί ταγοί. Έτσι κατοχυρώνεται η επαγγελματική ενσκόληση και θεμελιώνεται η σημασία που πρέπει να της αποδίδει η κοινωνία. Το 1936, ως πρόεδρος της Πανελληνίου Ενώσεως γεωπόνων, ο Βάσος Κριμπάς διοργανώνει μια εκδήλωση «Eis μνήμην των εκλιπόντων διαπρεπεστέρων γεωπόνων κατά την τελευταίαν εκατονταετίαν» και εκδίδει βιβλίο στην Ελληνική Γεωργική Εταιρεία με τις ομιλίες

που έγιναν. Ο ίδιος έπληξε το εγκώμιο του καποδιστριακού Γρηγορίου Παλαιολόγου. Κάτι ανάλογο έκανε και ο Λεωνίδας Λουλούδης. Φρόντισε να προβάλλει το ιστορικό αρχείο του Γεωπονικού Πανεπιστημίου και ως αντιπρύτανης συνεργάστηκε με τον ιστορικό Δημήτρη Παναγιωτόπουλο ο οποίος και μελέτησε την ιστορία του Γεωπονικού Πανεπιστημίου και εξιστόρησε την πορεία του τα πρώτα ηρωικά σαράντα χρόνια της διαδρομής του. Αλλά ο Λουλούδης δεν αρκέστηκε σε αυτό. Ίδρυσε το Μουσείο για τα γεωργικά εργαλεία, δηλαδή για τα παλαιά, αρχαία για μας, επιστημονικά όργανα που ανήκαν στο Γεωπονικό Πανεπιστήμιο και στα εργαστήριά του από την ίδρυσή του και τις πρώτες του δεκαετίες.

Παράλληλα, ο Λεωνίδας συνέλεξε παλαιούς χάρτες που έδειχναν την τοπογραφία του χώρου του Γεωπονικού Πανεπιστημίου στα χρόνια της Τουρκοκρατίας και στα μετέπειτα, όταν λειτούργησε η Τριανταφυλλίδειος σχολή. Διέσωσε και αγόρασε τη συλλογή των ζωγραφικών πινάκων του Εμμανουήλ Βάθη, βοηθού της Σχολής, με θέματα την απεικόνιση ανθέων και καρπών καλλιιεργουμένων φυτών καθώς και αγρίων της ελληνικής χλωρίδας. Ο Βάθης υπήρξε και εκείνος που επιμελήθηκε τον φυτικό διάκοσμο της ανασκαφείσας αρχαίας Αθηναϊκής Αγοράς, κατόπιν υποδείξεως του τότε Πρύτανη Βάσου Κριμπά στην Αμερικανική Σχολή. Ο Λεωνίδας ίδρυσε και διύθυσε τον

Ο Λεωνίδας Λουλιούδης με τους ποιητές Μανώλη Αναγνωστάκη και Γιώργο Μαρκόπουλο, 1987 (αρχείο Γ. Ζεβελάκη)

Τριπτόλημο, την περιοδική έκδοση του Γεωπονικού Πανεπιστημίου.

Σε άλλο σημείο που τέμονταν τα ενδιαφέροντα του Λεωνίδα Λουλιούδη με εκείνα του πατέρα μου φαίνονται από τις φροντίδες τους για τη διατήρηση και την περαιτέρω ανάπτυξη της παλαιότερα ονομαζόμενης Ανωτάτης Γεωπονικής Σχολής, η οποία αργότερα έγινε Γεωπονικό Πανεπιστήμιο. Ιδρυμένη το 1920, η Σχολή υπήρξε το πρώτο ίδρυμα που παρείχε γεωπονικές σπουδές πανεπιστημιακού επιπέδου. Και οι δυο τους χρημάτισαν κατ' επανάληψη ή για μακρές χρονικές περιόδους Πρυτάνεις ή Αντιπρυτάνεις και από αυτές τις θέσεις αφιέρωσαν μεγάλο μέρος της δραστηριότητάς τους στην ανάπτυξη του Ιδρύματος. Ενός Ιδρύματος που δεινοπάθησε συχνά στις πρώτες δεκαετίες της ιστορίας του, αρχής γενομένης από την κατάργησή της το 1938 από το δικτατορικό καθεστώς του Ιωάννου Μεταξά και την μεταφορά της στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Ο λόγος που χολώθηκε ο Μεταξάς ήταν διότι η Γεωπονική Σχολή δεν έστερξε να εκλέξει καθηγητή της, ακολουθώντας πιθανώς τη γνώμη του Αριστοτέλη Σίδερη, εκ των καθηγητών της, τον Μπάμπη Αλιβιζάτο, σημαντικό επιστήμονα, που ήταν όμως και το μάτι και το αφτί του δικτάτορα στα της γεωργίας.

Μετά από μια Βαβυλώνια αιχμαλωσία, το 1943 η Σχολή επανέκαμψε στην Αθήνα χάρis στις ενέργειες του Βάσου Κριμπά.

Έκτοτε τουλάχιστον δυο φορές κινδύνευσε και πάλι να διαλυθεί. Μόνος τρόπος κατοχύρωσής της ήταν να στερεωθεί με ανάλογες της αποστολής της κτιριακές εγκαταστάσεις. Τούτο το πέτυχε με δύσκολους αγώνες ο Β. Κριμπάς ολοκληρώνοντας την κατασκευή του κεντρικού κτιρίου χάρis στη βοήθεια του Σχεδίου Μάρσαλ.

Ο Λεωνίδας Λουλιούδης έδρασε σε άλλη, όχι όμως και ευκολότερη εποχή, σε μια εποχή αναταραχών, διεκδικήσεων παράλλωγων πολλές φορές, όταν πρέπει να προσέχεις να μην προδώσεις ούτε το αίσθημα δικαιοσύνης ούτε τον ορθολογισμό. Απόδειξη είναι ότι όταν στη γενική σχεδίαση όλα τα πανεπιστημιακά επιπέδου Ιδρύματα αποφασίστηκε να μετατραπούν σε Πανεπιστήμια, η Γεωπονική Σχολή βρέθηκε μπροστά στο ερώτημα πώς μπορούσε αυτό να πραγματοποιηθεί στην περίπτωση της. Η Γεωπονία έχει πολλές εξειδικεύσεις και η Γεωπονική Σχολή παρείχε ένα πτυχίο «Γεωπόνου» σημειώνοντας την εξειδίκευση. Όμως το Πανεπιστήμιο πρέπει να παρέχει πολλά και διάφορα πτυχία. Είχε συγχρόνως αναπτυχθεί η άποψη ότι πρέπει να διαφυλαχθεί πάση θυσία το μοναδικό αυτό πτυχίο, μια άποψη που δεν στερούνταν και κάποιες συνδικαλιστικής χροιάς. Ο Λουλιούδης με θάρρος και οξυδέρκεια διέβλεψε ότι ο μόνος μετασχηματισμός που θα επέτρεπε την περαιτέρω ανάπτυξη του Ιδρύματος θα ήταν το άνοιγμα προς τις φυσικές και ιδιαίτερα τις βιολογικές

επιστήμες. Εκεί υπήρχε η υποδομή και εκεί το Γεωπονικό Πανεπιστήμιο ευνοούσε την ανάπτυξη ενός επιχειρηματικού πνεύματος και της νοοτροπίας μηχανικού της βιολογικής παραγωγής, την οποίαν στερούνταν τα Ιδρύματα που παρείχαν τότε θεωρητικές βιολογικές σπουδές. Περιττό να προσθέσω ότι η υποστήριξη αυτής της θέσης ενεργοποίησε πολλούς εχθρούς εναντίον του, αυτούς που πίστευαν στον γεωπόνο παρηγορητή και στον γεωπόνο συνδικαλιστή, ενδιαφερόμενον κυρίως στη εργασιακή του κατοχύρωση.

Σε αυτά ως προστεθεί μια οξεία αίσθηση της κοινωνικής πλευράς των θεμάτων και προβλημάτων που ανέκυπταν και του τρόπου αντιμετώπισής γενικώς των σημαντικών γεωργικών προβλημάτων της χώρας στη σημερινή περίοδο, όπως έδειξε στον τόμο που εκδώσαμε μετά το συμπόσιο για την γεωργική πολιτική που διοργανώσαμε στην Ακαδημία Αθηνών. Έφυγε πολύ πρόωρα ο Λεωνίδας μας, αλλά πρόφθασε να μας αφήσει ένα έργο και ένα παράδειγμα.

[*] Το άρθρο του καθηγητή και ακαδημαϊκού Κώστα Κριμπά γράφτηκε για την Athens Review of Books, στυλοβάτης της οποίας υπήρξε ο Λεωνίδας Λουλιούδης και στην οποία αρθρογραφούσε έως τον πρόωγο θάνατό του. Η Athens Review ήταν και δικό του εγχείρημα.

Ο Λεωνίδας Λουλούδης και η πολυσχιδής δράση του για το περιβάλλον

Την 22 Νοεμβρίου 2014 έγινε από την επιστημονική Εταιρεία Αγροτικής Οικονομίας, στο πλαίσιο του 13ου συνεδρίου της, εκδήλωση για να τιμηθεί η μνήμη του Λεωνίδα Λουλούδη. Την εκδήλωση, με τη μορφή στρογγυλού τραπέζιου, οργάνωσε και συντόνισε ο Καθηγητής και φίλος του Νίκος Μπεόπουλος και είχε θέμα: «Ο Λεωνίδας Λουλούδης και η πολυσχιδής δράση του για το περιβάλλον». Σε μια κατάμεστη αίθουσα από φίλους, συναδέλφους, ερευνητές και παλιούς φοιτητές του, μίλησαν για τον Λεωνίδα και τη συμβολή του στα θέματα περιβάλλοντος οι Καθηγητές Γ. Στάμου, Ν. Μπεόπουλος και Γ. Ζέρβας. Τα τρία κείμενα που ακολουθούν είναι οι ανακοινώσεις των συγγραφέων στην εκδήλωση.

ΝΙΚΟΣ ΜΠΕΟΠΟΥΛΟΣ

Πρ. Καθηγητής Γεωπονικού Πανεπιστημίου

Ο Λεωνίδας Λουλούδης, καθηγητής στο Τμήμα Αγροτικής Οικονομίας και Ανάπτυξης του Γεωπονικού Πανεπιστημίου Αθηνών έφυγε τον περασμένο Ιούλιο. Χάσαμε ένα φίλο, ένα σημαντικό διανοούμενο και πανεπιστημιακό.

Η ΕΤΑΓΡΟ, η επιστημονική Εταιρεία Αγροτικής Ανάπτυξης, για να τιμήσει τη μνήμη του συναδέλφου και φίλου μας Λεωνίδα, μου ανέθεσε να οργανώσω και να συντονίσω το σημερινό «τραπέζι» συζήτησης. Ο Λεωνίδας Λουλούδης υπήρξε για μένα ένας φίλος και συνάδελφος σχεδόν 40 χρόνια. Και, ασφαλώς, σε αυτό οφείλεται η τιμή να διευθύνω το σημερινό «τραπέζι».

Παρεμπιπτόντως, ο Λεωνίδας ήταν μέλος της ΕΤΑΓΡΟ σχεδόν από την ίδρυσή της, είχε παρουσιάσει επιστημονικές εργασίες του στα περισσότερα συνέδριά της, υπήρξε τιμώμενος ομιλητής και οργάνωσε και διύθυσε πολλές συζητήσεις.

Οι περισσότεροι από όσους βρίσκονται σήμερα εδώ γνωρίζουν τους σταθμούς της ακαδημαϊκής διαδρομής του. Γεννήθηκε το 1947, σπούδασε γεωπόνος στην Ανωτάτη Γεωπονική Σχολή Αθηνών, από όπου αποφοίτησε το 1970. Απέκτησε, το 1973, πτυχίο Μ. Sc. από το Τμήμα Επιστήμης Τροφίμων του Πανεπιστημίου του Reading και από το 1976 ξεκίνησε την ακαδημαϊκή σταδιοδρομία του στο Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών. Απέκτησε το διδακτορικό του από το ΓΠΑ το 1990 και έγινε Καθηγητής το 2009. Διετέλεσε, για

μια τριετία, Πρόεδρος του Τμήματος Αγροτικής Οικονομίας και Ανάπτυξης και Αντιπρύτανης Οικονομικού Προγραμματισμού και Ανάπτυξης για επτά χρόνια (2003-2010). Μέχρι το θάνατο του, κατέλαβε πολλές θέσεις ευθύνης εντός των πανεπιστημιακών δομών και εκτός από αυτές. Ήταν μέλος πολλών εθνικών και διεθνών επιτροπών, καθώς και επιστημονικών ενώσεων και περιβαλλοντικών σωματείων.

Χωρίς αμφιβολία δεν περιμένει κανείς από παρόμοιες συναντήσεις να καλυφτεί το σύνολο του έργου και της προσωπικότητας του Λεωνίδα Λουλούδη. Η φιλοδοξία των οργανωτών του στρογγυλού «τραπέζιου» είναι αληθινή. Μέσα από μια προσωπική παρουσίαση να συμπυκνώσουμε, προς όφελος των συμμετεχόντων, την πολύ σημαντική προσφορά του στην υπόθεση του περιβάλλοντος.

Αν και σήμερα θα μιλήσουμε μόνο για τα θέματα του περιβάλλοντος, η συμβολή του Λεωνίδα Λουλούδη δεν περιορίζεται μόνο σε αυτόν τον τομέα. Παράλληλα, με την έναρξη της ακαδημαϊκής του σταδιοδρομίας στο εργαστήριο της Αγροτικής Μικροβιολογίας το 1976, ο Λεωνίδας, αφιέρωσε ένα σημαντικό μέρος του χρόνου του σε δραστηριότητες πο-

λιτικές και συνδικαλιστικές και ήταν ένα από τα πιο ενεργά μέλη στο πρωτοεμφανιζόμενο περιβαλλοντικό κίνημα στην Ελλάδα.

Εμείς οι τρεις, ο Γιώργος Στάμου, ο Γιώργος Ζέρβας και εγώ, θα προσπαθήσουμε, διαδοχικά, να φωτίσουμε την προσφορά του Λεωνίδα Λουλούδη στην υπόθεση του περιβάλλοντος σε μια προσπάθεια κατανόησης, διασάφησης, ανάδειξης των αποχρώσεων και των αντιφάσεων, μερικές φορές, στο έργο και τη δράση του Λεωνίδα.

Για όσους δεν με γνωρίζουν ονομάζομαι Νίκος Μπεόπουλος είμαι και εγώ συνταξιούχος καθηγητής από το Σεπτέμβριο του Τμήματος Αγροτικής Οικονομίας και Ανάπτυξης. Με τον Λεωνίδα είμαστε συμφοιτητές, πραγματοποίησα και εγώ όλη την ακαδημαϊκή μου σταδιοδρομία στο Γεωπονικό Πανεπιστήμιο, μόνο που την ξεκίνησα δύο χρόνια αργότερα. Σε όλο αυτό το διάστημα είμαστε μέλη των ίδιων Εργαστηρίων, εκτός από μια πενταετία, μοιραζόμαστε για μια δεκαετία τον ίδιο χώρο για γραφείο και μάλιστα για μια πενταετία τα έπιπλα γραφεία μας ήταν κολλητά το ένα απέναντι από το άλλο. Επίσης, ένα σημαντικό μέρος του επιστημονικού μας έργου περιλαμβάνει κοινές δημοσιεύσεις.

Νύχτα στο δάσος της Γραμμένης Οξιάς (1979 ή 1980). Από δεξιά: Λ. Λουλιούδης, Δ. Δήμου και Ν. Μπεόπουλος. (από το προσωπικό αρχείο του Ν. Μπεόπουλου).

Αντιλαμβάνεστε, λοιπόν, πόσο μου είναι επώδυνο να μιλήσω σε μια τέτοια περίπτωση. Μου φαίνεται αδύνατο να συμφιλιώσω ένα προσωπικό λόγο που θα μπορούσε να αποδώσει το περιεχόμενο μιας φιλικής σχέσης που μας συνέδεε για τέσσερες δεκαετίες με ένα δημόσιο λόγο. Θα περιοριστώ στο δεύτερο.

Με δεδομένο το σύντομο χρόνο που έχουμε στη διάθεσή μας για την παρουσίαση αλληλά και τον περιορισμένο χρόνο από τον θάνατό του, θα εστιάσω σε ορισμένα σημεία του έργου του σχετικά με την αγροτική πολιτική και την προστασία του περιβάλλοντος. Να σημειώσω ότι παρόλη τη στενή σχέση και τη συνεργασία, δεν μοιραζόμαστε πάντοτε τις ίδιες απόψεις και συμπεράσματα, όμως ο Λεωνίδας ήξερε να επιχειρηματολογεί.

Ο Λεωνίδας Λουλιούδης έζησε και μεγάλωσε σε μια εποχή όπου τα θέματα περιβάλλοντος στην Ελλάδα μόλις είχαν αρχίσει να αναδύονται ως μια διακριτή επιστήμη. Συνέβαλε ο ίδιος θεσμικά σε αυτή την ανάπτυξη μέσα στο Γεωπονικό Πανεπιστήμιο. Με κοινή μας πρόταση εισήχθη στο πρόγραμμα σπουδών του Τμήματος Αγροτικής Οικονομίας και Ανάπτυξης, κατά την ευμενή προεδρία του Κ.

Παπαγεωργίου, το μάθημα Περιβαλλοντική Πολιτική και Διαχείριση του Αγροτικού Περιβάλλοντος.

Τα κύρια θέματα της έρευνάς του αφορούν τις αγροπεριβαλλοντικές πολιτικές της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (Κ.Α.Π.) και λιγότερο τις διαρθρωτικές πολιτικές ή την αγροτικότητα. Τον απασχολούσαν οι απαραίτητες δομικές αλλαγές που πρέπει να γίνουν στη χώρα για να προσαρμοστεί στην πραγματικότητα του ευρωπαϊκού παραγωγικού συστήματος και, κυρίως, οι μεταρρυθμίσεις που έπρεπε να εφαρμοστούν στις αγροτικές δραστηριότητες.

Γνώστης και παρατηρητής της Κ.Α.Π., ήταν θερμός οπαδός της, γιατί τη θεωρούσε κινητήρα της ευρωπαϊκής ενοποίησης. Αναγνώριζε ότι η Ευρώπη δεν οικοδομήθηκε σε μια ημέρα, τη θεωρούσε αποτέλεσμα μιας σειράς συμβιβασμών και επιδιορθώσεων που ωστόσο δεν εμπόδιζαν τη λειτουργία της.

Θεωρούσε ότι η Κ.Α.Π., εκ κατασκευής, συμπυκνώνει τα πολλαπλά αιτήματα και προσδοκίες της κοινωνίας απέναντι στη γεωργία, τη διατροφή, το περιβάλλον και, κατά συνέπεια, θα μπορούσε η Κ.Α.Π. να αποτελέσει το μεγάλο σχέδιο που θα ενέπνεε επαγγελματική στράτευση από τους επιστήμονες και

τους αγρότες και θα ενσωμάτωνε τις ελπίδες των πολιτών.

Επίσης, αναγνώριζε ότι το ζήτημα των προσαρμογών στη διαφορετικότητα των καταστάσεων της γεωργίας στις διάφορες χώρες και περιοχές δεν ήταν ένα πραγματικό πρόβλημα της Κ.Α.Π. Πίστευε ότι οι λύσεις υπήρχαν ήδη στην ΚΑΠ και η εφαρμογή των διαθέσιμων μηχανισμών διαφοροποίησης, δεν ήταν ένα κοινοτικό πρόβλημα αλλά υπόθεση των χωρών μελών. Τον εξόργιζε η άποψη και στάση, κυρίως ελληνική, που θεωρούσε ότι οι Βρυξέλλες ήταν η αιτία όλων των κακών.

Μάλιστα, η μη αξιοποίηση της Κ.Α.Π. και των ενισχύσεών της από το ελληνικό πολιτικοαγροτικό δίκτυο και τους αγρότες ήταν κατά την άποψη του ένα μεγάλο πολιτικό σφάλμα. Για όσους τον παρακολουθούσαν, είναι η γνωστή η επιθετική αρθρογραφία του και δημόσιες παρεμβάσεις κατά ορισμένων αγροτικών κυβερνητικών πολιτικών και των αγροτικών συνδικαλιστικών οργανώσεων.

Όπως γνωρίζουμε, η Κ.Α.Π. στη διάρκεια της μακρόχρονης διαδικασίας μεταρρυθμίσεώς της που ξεκίνησε το 1992 αναζητούσε νομιμοποίηση. Ήταν το κύριο πρόβλημα της. Υπάρχουν, ωστόσο, τρία επίπεδα δια-

φορετικής νομιμοποίησης, που θα πρέπει να μην τα συγχέουμε. Υπάρχει, πρώτα, η γεωργική νομιμότητα, *stricto sensu*, που αφορά τα αιτήματα των αγροτών. Ύστερα, έρχεται η νομιμοποίηση του σχεδίου της ευρωπαϊκής οικοδόμησης, συνδεδεμένη με τις προσδοκίες των πολιτών, τους καταναλωτές, τους φορολογούμενους. Και τέλος, ένα τρίτο επίπεδο νομιμοποίησης, συνδεδεμένο με εξωτερικές υποχρεώσεις και αφορά τα αιτήματα των τρίτων χωρών και τον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου σε σχέση με την Κ.Α.Π. Από αυτά τα τρία επίπεδα που μερικές φορές είναι αντιφατικά και εμπλέκονται το ένα με το άλλο, αυτό που ενδιέφερε τον Λεωνίδα ήταν μόνο το δεύτερο, δηλαδή η νομιμοποίηση των ενισχύσεων της ΚΑΠ για τους ευρωπαίους πολίτες που στηρίζεται στον σεβασμό του περιβάλλοντος, τη χωρική ισορροπία και γενικότερα στους πολυλειτουργικούς στόχους της γεωργίας.

Πολλές από τις δημοσιεύσεις του και τα περισσότερα από τα πολλά ευρωπαϊκά ανταγωνιστικά προγράμματα στα οποία συμμετείχε έχουν αντικείμενο τη θέσπιση των αγροπεριβαλλοντικών μέτρων στην Ευρώπη και κυρίως την εφαρμογή τους στην Ελλάδα. Να σημειώσω ότι είναι λιγότερο αυστηρός με την εφαρμογή των αγροπεριβαλλοντικών μέτρων σε σχέση με τους τρόπους αξιοποίησης των αγροτικών ενισχύσεων, γιατί αντιλαμβάνεται ότι η εφαρμογή τους είναι δύσκολη επειδή πολλά αγοροκοιολογικά προβλήματα είναι ακόμη άλυτα. Και, επίσης, ότι οι συζητήσεις για τις τεχνικές πλευρές των αγροπεριβαλλοντικών μέτρων δεν τον ενδιέφεραν ιδιαίτερα.

Ήταν γνωστός διεθνώς ως μια αξιόπιστη πηγή για την προσέγγιση των περιβαλλοντικών προβλημάτων στον αγροτικό χώρο της

χώρας και διατηρούσε ένα δίκτυο διεθνών σχέσεων. Για αρκετά χρόνια ήταν (1992-1995) Σύμβουλος της XI Διεύθυνσης της Επιτροπής της Ε.Ε. σε θέματα σχετικά με την αναθεώρηση της ΚΑΠ και, ειδικότερα, με το σχεδιασμό της αγροπεριβαλλοντικής πολιτικής και είχε επανειλημμένα συμμετάσχει στην αξιολόγηση ερευνητικών προγραμμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Επίσης, από το 1999 ήταν μέλος της Επιτροπής Παρακολούθησης της Ευρωπαϊκής Περιβαλλοντικής Πολιτικής και των Διεθνών Συμβάσεων για το Περιβάλλον του Υπουργείου Εξωτερικών.

Τον απασχόλησαν οι μεγάλες υγειονομικές κρίσεις, όπως η σπογγώδης εγκεφαλοπάθεια των βοοειδών που συντάραξαν την κοινή γνώμη των χωρών της Ευρώπης στο τέλος της δεκαετίας του 1990 και τις αρχές του 2000. Για αυτό το θέμα, δημοσίευσε το 1999, στις εκδόσεις Νεφέλη, ένα βιβλίο με τίτλο «Φύση, Κοινωνία και Επιστήμη στην εποχή των Τρελών Αγελάδων. Διακινδύνευση και Αβεβαιότητα» (με τη συνεργασία των Β. Γεωργιάδου και Γ. Σταυρακάκη). Υποστήριζε ότι η κρίση ήταν μόνο αποτέλεσμα των λαθών των μηχανισμών υγειονομικού ελέγχου και ότι μηδενικός κίνδυνος δεν υπάρχει. Πάντως, δεν φαίνεται να τον απασχόλησε ότι μπορεί να ήταν και σήμα κινδύνου που δείχνει ότι η εντατικοποίηση της κτηνοτροφίας των τελευταίων δεκαετιών μπορεί να οδηγήσει σε αδιέξοδα.

Δεν δίστασε, επίσης, να πάρει θέση σε διαφιλονικούμενα διεθνή περιβαλλοντικά θέματα, όπως η κλιματική αλλαγή, με τη δημοσίευση ενός μεγάλου κειμένου, το 2011, στη μηνιαία επιθεώρηση *Athens Review of Books* με τον ευρηματικό τίτλο «Το φαινόμενο του Τρομοκπιού», ενάντια στο κυρίαρχο επιστημονικό ρεύμα.

Μια από τις πλευρές του έργου του ήταν να μην ορθώνει όρια ανάμεσα σε προσεγγίσεις κοινωνιολογικές, εθνολογικές, γεωπονικές και αγροτικής οικονομίας. Να μην εγκλιβίζεται στο αυστηρά επιστημονικό πεδίο του, το θεωρούσε επίσης απαραίτητο.

Ο Λεωνίδας είχε μια ευρύτατη παιδεία που ήξερε να την αξιοποιεί. Πρόσπεχε πολύ το στυλ του γραψίματος. Η ικανότητά του σύνθεσης έχει εκτιμηθεί στα γραπτά του αλλά και στις διάφορες δραστηριότητες του, ως ερευνητής, ως αντιπρύτανης και ως μέλος διαφόρων επιτροπών. Η ικανότητά του αυτή οφείλεται, σε μεγάλο βαθμό, και στην ικανότητά του να ακούει. Ήταν ανοιχτός στις ιδέες των άλλων και ήθελε να εξελίσσεται όσον αφορά στις απόψεις του. Πάντως, ορισμένες από τις βεβαιότητες του ήταν ακλόνητες. Ο Λεωνίδας, σε όλη τη διάρκεια της ακαδημαϊκής του ζωής, δεν διαχώρισε τη θεωρητική σκέψη του πανεπιστημιακού της αγροτικής πολιτικής για το περιβάλλον από τη στράτευσή του, από τα πρώτα χρόνια της νεότητάς του, στην υπόθεση του περιβάλλοντος, για αυτό του άρεσε να μάχεται και να υπερασπίζεται τις απόψεις

και πεποιθήσεις του, και μερικές φορές με ένταση και πολεμική διάθεση.

Ένα άλλο στοιχείο του έργου του Λεωνίδα Λουλιούδη ήταν η επιστημονική γενναιοδωρία, ήταν πρόθυμος να μοιραστεί τις γνώσεις του. Επωφεληθήκαν από τις συμβουλές του όχι μόνο αυτοί που είχαν εκπαιδευτική σχέση μαζί του, κυρίως μέσω διδακτορικών, αλλά και άλλοι (μερικοί από τους οποίους παρίστανται σήμερα εδώ) σε αποφασιστικά στάδια της σταδιοδρομίας τους.

Βέβαια, όλοι τον θαύμαζαν και αναγνώριζαν την οφειλή τους.

Σας ευχαριστώ όλους που ήσασταν εδώ σήμερα, με τον Λεωνίδα και με μας.

Ήταν γνωστός διεθνώς ως μια αξιόπιστη πηγή για την προσέγγιση των περιβαλλοντικών προβλημάτων στον αγροτικό χώρο της χώρας και διατηρούσε ένα δίκτυο διεθνών σχέσεων.

Ο Λεωνίδας Λουλούδης και η πολυσχιδής δράση του για το περιβάλλον

ΓΙΩΡΓΟΣ ΖΕΡΒΑΣ

Καθηγητής
Σχολή Αγροτικής Παραγωγής, Υποδομών
και Περιβάλλοντος

Τον Λεωνίδα Λουλούδη τον γνώρισα αρχικά ως συνάδελφο όπου μεταξύ μας υπήρχε αμοιβαία εκτίμηση. Η εκτίμηση αυτή εξελίχθηκε σε φιλία μετά από μία επιστημονική συνεργασία μας που απετέλεσε τη βασική και αυτονόητη για μας, αιτία συνεργασίας στην Πρυτανεία, η οποία αποδείχθηκε όχι απλά αγαστή, αλλά ιδιαίτερα αποδοτική κατά την προσωπική μας εκτίμηση.

Προφανώς είχαμε διαφορετικές απόψεις για πολλά θέματα, δεδομένου ότι η Πρυτανεία έχει να αντιμετωπίσει πολλά και διαφορετικά προβλήματα. Βρεθήκαμε αντιμέτωποι με πολύ σοβαρά θέματα ιδιαίτερα την ταραχώδη για την παιδεία περίοδο 2006-2007, ένα εκ των οποίων ήταν και η «Εξέλιξη του Πανεπιστημίου μας». Αυτό που χαρακτήριζε όμως τη συνεργασία μας με τον Λεωνίδα και τον Μόσχο Πολυσιού ήταν η σύμπνοια, η αλληλοεκτίμηση και ο αλληλοσεβασμός που μας επέτρεπαν να συζητάμε τα πάντα με ειλικρίνεια και αλληλοκατανόηση βρίσκοντας τελικά λύση στη σύνθεση των απόψεών μας. Ο Λεωνίδας διέθετε σημαντικές εμπειρίες και γνώσεις για πάρα πολλά θέματα, αλλά πάνω απ' όλα είχε όραμα για το Πανεπιστήμιο κάτι που δυστυχώς λείπει, κατά τη γνώμη μου, από πολλές Πρυτανικές αρχές. Έβλεπε πολύ μακριά, έβαζε υψηλούς στόχους

για την υλοποίηση των οποίων εργαζόταν μεθοδικά και με ενθουσιασμό. Ομολογώ ότι συνέβαλε ουσιαστικά στον να γίνουν πολλή «τομές» και «καινοτομίες» στο ΓΠΑ που δεν είχαν του παρόντος να αναφερθούν, αλλά έχουν τη σφραγίδα του.

Ο Λεωνίδας ήταν ένας διανοούμενος με ευρύτερη αναγνώριση πέραν των ορίων του Πανεπιστημίου μας. Με λίγες λέξεις θα έλεγα ότι ήταν ένας ευγενικός και πολιτισμένος άνθρωπος, ευαίσθητος, συναισθηματικός, ανιδιοτελής, άνθρωπος με κατανόηση αλλά και χιούμορ. Ασυμβίβαστος με κάποια πράγματα, αλλά ενίοτε και εκρηκτικός. Άκουγε πάντα πολύ προσεκτικά τον συνομιλητή του και σεβόταν τις διαφορετικές απόψεις. Είχε όμως και πολύ περιορισμένα όρια ανοχής για ανθρώπους ιδιοτελείς, αναξιοπρεπείς, ανειλικρινείς κ.λπ. δίδοντας ενίοτε τη λανθασμένη εντύπωση του απρόβλητου.

Ομολογώ ότι η συνεργασία μου με τον Λεωνίδα, και τον Μόσχο Πολυσιού φυσικά, ήταν μία πολύ ευτυχής και δημιουργική περίοδος της ζωής μου που ενδυνάμωσε τη φιλία μας και τις ανθρώπινες σχέσεις μας. Απόδειξη αυτού αποτελεί το γεγονός ότι μετά τη λήξη της Πρυτανικής μας θητείας συναντιόμασταν σχετικά τακτικά απολαμβάνοντας τη φιλία μας. Για να μη φέρω όμως σε δύσκολη θέση τον κ. Πρόεδρο να μου κάνει παρατήρηση για τον χρόνο θα αναφερθώ στη συνέχεια για την πολυσιχιδή δράση του Λεωνίδα για το περιβάλλον.

Ο Λεωνίδας Λουλούδης δημιούργησε το 2007 ένα Σύστημα Περιβαλλοντικής Διαχείρισης των χώρων και των λειτουργιών του Πανεπιστημίου με στόχο τη μείωση του περιβαλλοντικού του αποτυπώματος, την εξοικονόμηση φυσικών και οικονομικών πόρων, την ενσωμάτωση σύγχρονων αντιλήψεων διοίκησης και δράσης, την ισχυροποίηση του κοινωνικού του ρόλου και τη βελτίωση της θέσης του σε συναφείς καταλόγους κατάταξης των ΑΕΙ. Στο πλαίσιο αυτό και έχοντας επίγνωση της περιβαλλοντικής του ευθύνης και της σημασίας της αειφορίας στην ανάπτυξη και τη βελτίωση της ποιότητας ζωής, το Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών αποδέχθηκε τη διαχείριση και την προστασία του περιβάλλοντος ως ένα στόχο ο οποίος συναρθρώνεται με τις εκπαιδευτικές και ερευνητικές του επιδιώξεις. Τον ίδιο χρόνο, και ενταγμένο σ' αυτό το σκοπό ιδρύθηκε από τον Λεωνίδα και τους συνεργάτες του το Γραφείο Περιβαλλοντικής Διαχείρισης – αρχικά ως αυτόνομη υπηρεσία με στόχο να ενταχθεί σύντομα στην Τεχνική Υπηρεσία του Πανεπιστημίου – με υπεύθυνο τον περιβαλλοντολόγο κ. Ευάγγελο Κυρίτση, ενώ το 2009

στα πλαίσια του Προγράμματος «Διαχείριση Πράσινων Απορριμμάτων του ΓΠΑ» άρχισε η λειτουργία της «Μονάδας Επεξεργασίας Φυτικής Βιομάζας», οι εγκαταστάσεις της οποίας είχαν ολοκληρωθεί την προηγούμενη τριετία με δαπάνες του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων.

Η εφαρμογή των συνδυασμένων δράσεων περιβαλλοντικής διαχείρισης είχε, συνοπτικά, τα εξής αποτελέσματα: 1. Συλλογή και ανακύκλωση πολλών τόνων χαρτιού ανά έτος με τοποθέτηση δεκάδων κάδων στους περισσότερους ορόφους όλων των κτηρίων του Γ.Π.Α. Για τη συλλογή του χαρτιού αγοράστηκε τρίκυκλο όχημα και κατασκευάστηκε ειδικός χώρος με υπόστεγο για την αποθήκευσή του. 2. Κατασκευή και λειτουργία μονάδας επεξεργασίας (κομποστοποίηση) κλαδεμάτων προερχόμενων από τα φυτικά υπολείμματα των κήπων του ΓΠΑ, καθώς και των χριστουγεννιάτικων ελμάτων του Δήμου Αθηναίων. Η μονάδα αυτή συμπληρώθηκε με Εργαστήριο που εξοπλήστηκε πλήρως με τον κατάλληλο εργαστηριακό εξοπλισμό. 3. Οργάνωση συγκέντρωσης και απομάκρυνσης των επικίνδυνων τοξικών χημικών αποβλήτων των Εργαστηρίων σε συνεργασία με την Εταιρεία «Envirochem- Υπηρεσίες Περιβάλλοντος ΑΕ», η οποία ανέλαβε την τελική διάθεση και καταστροφή των αποβλήτων αυτών. 4. Ανακύκλωση μπαταριών, παιδιών Η/Υ, μελιανοδοχείων από εκτυπωτές και φωτιστικών μηχανήματα, λαμπτήρων, φωτιστικών και λοιπών ηλεκτρολογικών συσκευών.

Σχεδόν όλες οι παραπάνω δράσεις περιβαλλοντικής διαχείρισης συνεχίζονται, έχοντας γίνει πλέον συνείδηση στα μέλη της Πανεπιστημιακής μας Κοινότητας.

Μέσω των πρωτοβουλιών του Γραφείου Περιβαλλοντικής Διαχείρισης, το Γ.Π.Α. συνέχισε σχέσεις συνεργασίας και αμοιβαίας ωφέλειας με άλλους δημόσιους φορείς ενισχύοντας την εικόνα του ως οργανισμός ο οποίος επιδιώκει να αναπτύξει, εκτός του εκπαιδευτικού, και κοινωνικό έργο. Μεταξύ αυτών ξεχώρισε η συμμετοχή του ΓΠΑ με άλλους (11) φορείς (κοινωνικούς, Πανεπιστήμια, Τοπική Αυτοδιοίκηση κλπ.) στη «Συνεργασία για το Περιβάλλον» και η συμμετοχή στη «Χάρτα εθελοντικής δέσμευσης για την εξοικονόμηση νερού» με άλλους κοινωνικούς φορείς και Πανεπιστήμια.

Αυτή, λοιπόν, ήταν μία πολύ συνοπτική παρουσίαση του έργου που άφησε ο αγαπητός φίλος, συνάδελφος και συνεργάτης Λεωνίδας Λουλούδης στο πέρασμά του από την Πρυτανεία, που αφορά μόνο το περιβάλλον που αποτελεί το θέμα της συγκεκριμένης Συνεδρίας. Και αυτό γιατί ο Λεωνίδας, ως ακαδημαϊκός με όραμα και συνεχείς πνευματικές ανησυχίες άφησε τη σφραγίδα του και σε πολλούς άλλους τομείς δραστηριότητας του Πανεπιστημίου όπου με την προσωπική του παρέμβαση και επίβλεψη αναμόρφωσε και βελτίωσε, όπως για παράδειγμα το Γεωργικό Μουσείο, το Κέντρο Τεκμηρίωσης & Ιστορίας της Ελληνικής Γεωργίας, τις πολιτιστικές πρωτοβουλίες και εκδηλώσεις, τον Τριπτόλεμο, την καθαριότητα, τη φύλαξη των ζώων και πολλά άλλα.

Για το έργο του αυτό, αλλά και τα τόσα άλλα και πολύ σημαντικά που προσέφερε στην Πανεπιστημιακή εκπαίδευση και την κοινωνία γενικότερα, θα τον θυμόμαστε πάντα και θα τον ευγνωμονούμε γιατί, πέραν όλων των άλλων, ήταν πραγματικά ένας ξεχωριστός άνθρωπος που κέρδισε την εκτίμηση και την αγάπη μας.

Ο Λεωνίδας Λουλούδης και η πολυσχιδής δράση του για το περιβάλλον

ΓΙΩΡΓΟΣ Π. ΣΤΑΜΟΥ

Τμήμα Βιολογίας, ΑΠΘ

Εκείνο που με εντυπωσίαζε με τον Λεωνίδα στα πολλή χρόνια που συμπορευτήκαμε στον χώρο της πολιτικής οικολογίας, συγκεκριμένα της οικοαριστέρας, ήταν η ικανότητά του να συνδυάζει με τρόπο επαγγελματικό την τεχνοκρατική επάρκεια με την κοινωνική προοπτική, προσόν που σχετικά δύσκολα συναντά κανείς στους ενασχολούμενους με τις φυσικές επιστήμες.

Σε ό,τι αφορά την τεχνοκρατική του επάρκεια άλλοι περισσότερο αρμόδιοι να μιλήσουν, από την πλευρά μου θα προσπαθήσω να διαγράψω τον επαγγελματισμό με τον οποίο αντιμετώπιζε ο Λεωνίδας το ζήτημα της πολιτικής οικολογίας. Θα το επιχειρήσω ανατρέχοντας σε τρία κείμενα δημοσιευμένα σε συλλογικούς τόμους στους οποίους συνέπεσε να συμβάλουμε αμφότεροι.

Το πρώτο κείμενο αφορά το αγροτικό τοπίο και δημοσιεύτηκε το 2005 σε τόμο που επιμελήθηκαν ο ίδιος, ο Ν. Μπεόπουλος και ο Α. Τρούμπης και περιέλαβε ανακοινώσεις που έγιναν σε συμπόσιο που οργανώθηκε στο κτήμα Μερκούρη. Εκεί ο Λεωνίδας συνοψίζει ευθύς εξαρχής τον σύνθετο και συνάμα πρωτότυπο τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζει το περιβαλλοντικό ζήτημα. Γράφει: «Το ενδιαφέρον για το αγροτικό τοπίο (...) αποτελεί προνομιακό πεδίο συζήτησης, πέραν των σοβαρών τεχνικών ζητημάτων που ανακύπτουν, της πολιτικής ιδεολογίας, των συμβολικών σημασιών, των αισθητικών αξιών και των εν γένει πολιτισμικών προκείμενων αυτής της νέας αντιμετώπισης των σχέσεων της γεωργίας και του περιβάλλοντος». Δεν θα διστάσει μάλιστα να εκφράσει απόψεις που εκείνη την εποχή θεωρούνταν αιρετικές, αν όχι και αφελείς, όταν, για παράδειγμα, τονίζει την κοινωνική σπουδαιότητα θεωρούμενων τότε περιθωριακών δραστηριοτήτων όπως είναι οι «παρδοσιακές γεωργικές πρακτικές φυτικής και ζωικής παραγωγής, με στόχο την προστασία του περιβάλλοντος και της ποιότητας του αγροτικού τοπίου ... [για] τη διάσωση της ορεινής εκτατικής κτηνοτροφίας της Ελλάδας».

Ωστόσο, η ικανότητά του να εντοπίζει ζητήματα προστασίας του αγροτικού τοπίου και διάσωσης παραγωγικών πρακτικών που συνήθως περνούσαν απαρατήρητα δεν τον έκανε να χάνει τη συνολική εικόνα, και πάλι όμως τονίζοντας πράγματα που συνήθως διαφανθάνουν. Σχολιάζοντας για παράδειγμα τον αγρο-περιβαλλοντικό Κανονισμό 2078/92 στέκεται στο γεγονός ότι το Συμβούλιο Υπουργών Γεωργίας του 1998 προωθούσε πολιτικές που στόχευαν να αναδείξουν τον πο-

λιθιουργικό ρόλο της γεωργίας η οποία κατ' αυτόν όφειλε «να προσφέρει έναν αυξανόμενο συνδυασμό προϊόντων και υπηρεσιών, με ή χωρίς αγοραία αξία, σε ένα ευρύτερο πλαίσιο αγροτικής ανάπτυξης» και να διαβάξει στην πρόταση για την αγροτική ανάπτυξη που περιλήφθηκε στην Ageda 2000 μια λογική που επιχειρεί «να συμπεριλάβει μια ευρύτερη και πιο ολιστική αντίληψη της βιώσιμης αγροτικής και περιφερειακής ανάπτυξης, εντός της οποίας η γεωργία δεν είναι παρά ένα, αν και πάντοτε σημαντικό, στοιχείο».

Όμως όλα αυτά δεν είναι έκφραση προσωπικής έμπνευσης. Το αντίθετο, ο Λεωνίδας είναι ικανός να αντιλαμβάνεται χρόνια πρωτύτερα εκείνο που έρχεται, επειδή συμβαίνει ο λόγος του να εδράζεται σε στέρεα επιστημονική γνώση, που δεν είναι απλά τεχνοκρατική αλλά περιλαμβάνει και γνώση της κοινωνικής δυναμικής σχετικά με «τις βαθύτερες εξελίξεις στην κουλτούρα των ευρωπαϊκών λαών επί των συναφών ζητημάτων», δηλαδή «τις θεωρήσεις για το πώς προσλαμβάνεται και αξιολογείται το αγροτικό τοπίο, το φυσικό τοπίο, εν γένει η σχέση του ανθρώπου με τη φύση». Αυτός είναι και ο λόγος για τον οποίο ο Λεωνίδας είναι ικανός να κάνει την υπέρβαση και να περάσει πάνω από τις δήθεν ρεαλιστικές, πρακτικά όμως μάλλον αφελείς αντιλήψεις που προβάλλουν ο τεχνοκρατικός αλλά και ο συντηρητικός περιβαλλοντικός λόγος. Αυτός μπορεί και μιλάει από την πλευρά της αριστεράς, να επιχειρηματολογεί στο έδαφος του ρεαλισμού και να φτάνει στην καρδιά των ζητημάτων. Ο Λεωνίδας υπήρξε ένας από τους ελάχιστους που συζήτησαν τα σχετικά ζητήματα με όρους ιδεολογίας και κοινωνικών αναπαραστάσεων. Δηλαδή με όρους κοινωνικών κατασκευών που αναλαμβάνουν να «οργανώσουν τα αντικείμενα και τα γεγονότα του κόσμου, όπως τα αντιλαμβανόμαστε και να [τα] συνδέσουν με άλλες κοινωνικές κατασκευές ...». Κοντολογίς, ο Λεωνίδας είναι ικανός να μιλάει για κοσμοειδωλα, και αξίες εργαλειακές ή εγγενείς.

Στο συγκεκριμένο κείμενο για το αγροτικό τοπίο διαχειρίζεται τις σχέσεις της κοινωνίας με τη φύση με τον ειδικό τρόπο που αυτές παράγονται στο πλαίσιο του Αρκαδικού κοσμοειδώλου και του αγροτικού ειδυλλίου. Πρόκειται για ιδέες,

σχήματα και μεταφορές που ανέπτυξαν κατά τον 19ο αιώνα οι ανώτερες τάξεις των εκβιομηχανισμένων κοινωνιών, κατά κύριο λόγο της Αγγλίας, της Γαλλίας και της Γερμανίας. Ειδικότερα, η κατασκευή της Αρκαδίας αντανάκλα ένα είδος νοσταλγίας μιας κάποτε ανέγγιχτης, σχεδόν αγιοποιημένης φύσης, που δεν υπάρχει πια και που μονάχα μερικά στοιχεία της επιβίωσαν των καταστροφών που προκάλεσε η αληταώδης βιομηχανική ανάπτυξη της εποχής και στα οποία μπορεί να καταφεύγει κανείς στον ελεύθερο χρόνο του. Ηπιότερες παραλληλαγές του αρκαδικού κοσμοειδώλου συγκροτούν η αγροτική και η βουκολική ειδυλλιακότητα. Σε κάθε περίπτωση, οι ιδέες αυτές μορφοποιούν στα επίπεδα του ελεύθερου χρόνου, της αγροτικής πρακτικής και της κτηνοτροφικής πρακτικής, αντίστοιχα, τα προτάγματα του οικολογικού ρομαντισμού. Τα ρομαντικά, μαζί με τα κλασικά ιδεώδη –τα τελευταία περιγράφουν μια φύση υποχείριο σε ανθρώπινες στοχοθεσίες–, αποτυπώνουν μια ολιστική προσέγγιση της έννοιας της φύσης και αντιπαραβάλλονται με τα ατομοκεντρικά προτάγματα του οικολογικού μπαρόκ που τα τελευταία χρόνια τείνουν να κυριαρχήσουν.

Ειδικότερα, στο κείμενο για το οποίο γίνεται λόγος εδώ, ο Λεωνίδας θα επιβεβαιώσει την ανοιχτή ματιά και την πρωτοτυπία με την οποία αντιμετώπιζε τα πράγματα και θα μιλήσει για την εξέλιξη του αρκαδικού κοσμοειδώλου μέσα από τον σχολιασμό εικονογραφικών αναπαραστάσεων αγροτικών πρακτικών που φιλοτέχνησαν σημαντικοί γαλλόφωνοι ζωγράφοι, από τα μέλη της σχολής της Μπαρμιζόν, Μιλλέ και Ρουσό, ως τον Πισσαρό και τον Βαν Γκογκ. Να σημειώσω ωστόσο εδώ ότι, αντίθετα από όσο θα φανταζόταν κανείς, ο σχολιασμός της εικονογραφημένης περιπέτειας εξέλιξης του αρκαδικού κοσμοειδώλου, συγκεκριμένα του αγροτικού ειδυλλίου, όχι μόνο δεν αποδυναμώνει την επιστημονικότητα του εγχειρήματος, αλλά, αντίθετα, υπογραμμίζει εμφατικά τη βασική προκείμενη της σκέψης του, ότι δηλαδή η αλληλοδιαπλοκή της φύσης με την κοινωνία είναι εντέλει κοινωνικά προσδιορισμένη ή, κατά παλαιότερη προσφιλή του λεκτική απόδοση, κοινωνικά διαμεσοληθμένη.

Με βάση τις βασικές ιδέες που επιχειρήσα να σχηματιστώ παραπάνω έρχεται την επόμενη χρονιά, 2006, στη Σύρο, να μιλήσει με όρους τρέχουσας πολιτικής πρακτικής. Το κάνει με αφορμή ένα συμπόσιο προς τιμή του Νίκου Καίσαρη, που υπήρξε υπεύθυνος του τότε Συνασπισμού της Αριστεράς για το περιβάλλον και είχε αποβιώσει μερικούς μήνες πριν. Στο κείμενό του, που δημοσιεύτηκε σε τόμο με τις ανακοινώσεις του συμποσίου και που εκδόθηκε από την Ευώνυμο Οικολογική Βιβλιοθήκη, αναλαμβάνει να υπερασπίσει την αυτονομία της πολιτικής οικολογίας και να εκφράσει την αγωνία του για την έλλειψη συγκλίσεων με την αριστερά και συγκεκριμένα τον τότε Συνασπισμό. Το κάνει με αφορμή την πρόσφατη προσθήκη της Οικολογίας στον τίτλο του τελευταίου, επονομαζόμενου στο εξής Συνασπισμός της Αριστεράς των Κινημάτων και της Οικολογίας. Νομίζω ότι εδώ ο Λεωνίδας, με προφητικό σχεδόν τρόπο, διαβλέπει τα αδιέξοδα στα οποία οδηγεί η αποκλίνουσα πορεία της πολιτικής οικολογίας σε σχέση με εκείνη της αριστεράς, έστω και αν δεν το εκφράζει ρητά, έστω κι αν εντοπίζει –λαθεμένα κατά την άποψή μου– την κύρια ευθύνη στην αριστερά. Επιμένει ότι, σεβόμενος τον τίτλο του, ο Συνασπισμός της Αριστεράς των Κινημάτων και της Οικολογίας όφειλε να αναπτύξει την οικολογική του προοπτική και του προσάπτει ότι έπεσε στην παγίδα ενός φιλοαγροτικού ηλαϊκισμού που προωθούσε η τότε κυρίαρχη πολιτική ελίτ. Στο κείμενό του ο Λεωνίδας εμφανίζεται απογοητευμένος από τον ΣΥΝ, που δεν κατορθώνει να ξεχωρίσει τον εαυτό του από τον «δαιμονολογικό αντιευρωπαϊσμό του ΚΚΕ και την πολυσηληκτική μηχανή του νεοσυντηρητικού ΠΑΣΟΚ».

Στο μεταξύ οι πολιτικές μας πορείες ακολούθησαν αποκλίνουσες κατευθύνσεις. Εγώ συνέχισα να συνδέω το σύγχρονο οικολογικό πρόβλημα με την καπιταλιστική κυκλοφορία, εκείνος στράφηκε περισσότερο σε ζητήματα τρέχουσας διαχείρισης με προοπτική μεταρρυθμιστική. Όμως οι βαθύτερες συγγένειες και φιλίες δεν χάνονται. Έτσι κείμενά μας αντάμωσαν για τρίτη φορά μετά από οκτώ χρόνια. Τα διαλαμβανόμενα σε τούτο το τρίτο κείμενο ανακοινώθηκαν για

πρώτη φορά σε στρογγυλό τραπέζι που οργάνωσε ο ίδιος στον Τσούτσουρο της Κρήτης, στο πλαίσιο ενός κύκλου μεταπτυχιακών σεμιναρίων του Πανεπιστημίου της Κρήτης. Τα κείμενα εκείνων των ανακοινώσεων περιλήφθηκαν σε ειδικό τόμο που επιμελήθηκε ο ίδιος με πολύ μεράκι –θα έλεγα και με πλαχτάρα– και δημοσιεύτηκε λίγους μήνες πριν τον θάνατό του. Κατά κάποιο τρόπο πρόκειται για ένα κύκνειο άσμα όπου ο Λεωνίδας έρχεται να διερευνήσει φαινόμενα διεπιφανειών επιστήμης και πολιτικής.

Με πλήρη συνείδηση για το αντικείμενο με το οποίο καταπιάνεται, ήδη από την αρχή, στην τρίτη σελίδα, μας διευκρινίζει ότι «η ενασχόλησή μου με το θέμα δεν συνδέεται με τα χαρακτηριστικά του ως φυσικού φαινομένου» και χαρακτηρίζει το δόγμα περί την κλιματική αλλαγή ως συλλογική πλάνη, αν όχι τραγωδία εφάμιλλη με εκείνη της υπόθεσης Λυσένκο, στην οποία οδήγησε «μια πολιτική στο όνομα της επιστήμης και μια ηθική στο όνομα της προστασίας του περιβάλλοντος».

Βέβαια, όπως δεν υπήρξε αφελής νατουραλιστής, ώστε να θεωρήσει ότι η επιστήμη παράγει απόλυτες βεβαιότητες και να υιοθετήσει μονοσήμαντες αιτιότητες τύπου μία αιτία-ένα αποτέλεσμα, ο Λεωνίδας δεν υπήρξε ούτε αφελής σχετικιστής ώστε να φτάσει στον σολιψισμό και την αντίληψη ότι τα πάντα είναι κατασκευές του νου. Αντίθετα διαθέτει το μέτρο μιας γνήσιας διαλεκτικής, ώστε να δηλώνει ρητά ότι «η πολιτική οικολογία οφείλει πρωτίστως να κατανοήσει, όσο δύσκολο κι αν είναι αυτό, τη φυσική διάσταση των προβλημάτων». Επιπρόσθετα, ο Λεωνίδας διαθέτει πλήρη γνώση της πολυπλοκότητας του επιστημονικού φαινομένου και των εργαλείων που αυτό χρησιμοποιεί για να φτάσει στην παραγωγή της επιστημονικής γνώσης και έτσι, με απόλυτη και πάλη συνείδηση, δηλώνει ότι ως μη ειδικός δεν θα φτάσει ποτέ στο σημείο να μιλήσει με την εγκυρότητα του ειδικού, πράγμα που έρχεται σε πλήρη αντίθεση με ό,τι συνήθως πράττουν αφελείς προπαγανδιστές του περιβαλλοντισμού. Εξοικειωμένος πάντως με τη διαλεκτική της επιστημονικής διαδικασίας, είναι ικανός να διακρίνει το αυξημένο ειδικό βάρος που έχουν οι επιστημονικές θεωρίες έναντι των προβλήσεων που παράγουν τα μοντέλα, έναντι των στατιστικών αποφάνσεων, καθώς και έναντι της άμεσης παρατήρησης και, ως οφείλε αλλιώς, θα δοκιμάσει να εντάξει το επιχείρημά του στο έδαφος μιας επαρκούς θεωρητικής κατασκευής και προς τούτο ανατρέχει στη σχετική βιβλιογραφία. Θα διαπιστώσει έκπληκτος ότι αντί συγκροτημένης θεωρητικής κατασκευής σχετικά με την κλιματική αλλαγή οι προβλήσεις βασίζονται κατά το πλείστον σε απλουστευτικά εμπειρικά μοντέλα.

Στη συνέχεια διαπιστώνει ότι λείπει ένα έργο από τον χώρο των επιστημών του ανθρώπου που να μας εξηγήει τους λόγους για τους οποίους οδηγηθήκαμε στην τερατώδη, όπως τη χαρακτηρίζει, συλλογική πλάνη περί την υπερθέρμανση του πλανήτη. Έτσι, αναγκάζεται να αναλάβει ο ίδιος την απόπειρα να εκτελέσει αυτό το καθήκον και για να το καταφέρει ακολουθεί δύο προσεγγίσεις. Συγκεκριμένα αναλύει α) τις

διαδικασίες πολιτικοποίησης της επιστήμης και β) τις αντίστοιχες διαδικασίες ηθικοποίησης της φύσης.

Ως πολιτικοποίηση της επιστήμης δεν εννοεί τη σχετικά νόμιμη χρήση αχειρωγώντων επιστημονικών τεκμηρίων για την πραγματοποίηση πολιτικών στόχων. Εννοεί κάτι πολύ χειρότερο, την κατάχρηση της επιστημονικής θεωρίας και μεθοδολογίας εσωτερικά της επιστήμης, με στόχο να κατασκευαστεί μια υποτιθέμενη επιστημονική κατασκευή που θα τεκμηριώνει πολιτικές επιδιώξεις, στην προκειμένη περίπτωση την κατά παραγγελία επιστημονική τεκμηρίωση της κλιματικής αλλαγής και την απόδοση της ευθύνης αποκλειστικά στην ανθρώπινη δραστηριότητα. Είναι γνωστό ότι το επιχείρημα της υπερθέρμανσης χρησιμοποιήθηκε κατά κόρον από τη θάσερ στον πόλεμό της κατά των ανθρακωρύχων, ωστόσο ο Λεωνίδας δεν θα σταθεί εκεί, θα γενικεύσει και θα επισημάνει τη χειραγώγηση και εντέλει διαφθορά των επιστημονικών συνειδήσεων μέσω του συστήματος των κρατικών και ιδιωτικών χρηματοδοτήσεων των ερευνητικών προγραμμάτων. Εδώ θα διακρίνει στοιχεία επιστημονικής κρίσης και (επιστρατεύοντας τα παλιά αριστερά αντανakλαστικά του; – ίσως) θα τα συνδέσει άμεσα με την παρακμή της νεοφιλελεύθερης αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας.

Σε ό,τι αφορά την ηθικοποίηση τη φύσης, αυτή την αποδίδει στον ασύμμετρο τρόπο που ο αγγλόφωνος οικολογισμός –όπως τον χαρακτηρίζει– αντιμετωπίζει τη σχέση άνθρωπος-φύση, αποδίδοντας την προτεραιότητα άλλοτε στον άνθρωπο και άλλοτε στη φύση, με τον ευνοημένο πόλο να είναι αυτός που αποδίδει ηθικά δικαιώματα και ηθικές υποχρεώσεις στον άλλον. Συγκεκριμένα, αντιδιαστέλλει, από τη μια μεριά, τον ανθρωποκεντρισμό που παρέχει στον άνθρωπο δικαιώματα σχεδόν ανεξέλεγκτης διαχείρισης του φυσικού πλούτου και αναθέτει στη φύση την υποχρέωση να παρέχει αφειδώς αγαθά στον άνθρωπο και, από την άλλη, τον οικοκεντρισμό που χρησιμοποιεί έννοιες όπως η βιοποικιλότητα προκειμένου να επιβάλει κανόνες ηθικής ορθοπραξίας στον άνθρωπο και υποχρεώσεις του τελευταίου προς τα στοιχεία του φυσικού περιβάλλοντος, ως πούμε προς τα ζώα.

Για να αναπτύξει το επιχείρημά του ο Λεωνίδας περιγράφει το πώς εισέδυσαν βαθμιαία στο πεδίο της οργανισμικής οικολογικής σκέψης, που επικρατούσε για κοντά σαράντα χρόνια, μυστικιστικά και εντέλει παγανιστικά φορτία, όπως η θεωρία της «Γαίας» του Λάβλοκ. Περιγράφει μετά το πώς τα μυστικιστικά αυτά φορτία άνοιξαν τον δρόμο για την ηθικοποίηση της φύσης, που έφτασε να αναγορεύσει σε όληνη τη βιομηχανική ανάπτυξη, να ζητά την εκτόπιση της ανθρώπινης βούλησης και την επιστροφή σε μια πρότερη Αρκαδία ή έστω ένα αγροτικό ειδύλλιο με την υποταγή της κοινωνικής ζωής σε φυσικές αναγκαιότητες. Να ζητά τελικά την οπισθοχώρηση της κοινωνίας σε ολοκληρωτικά μοντέλα κοινωνικής οργάνωσης. Τονίζει μάλιστα το αστέιο, ότι το αίτημα αυτό πηγάζει από μια ανιδιοτελή επιθυμία αρμονικής συνύπαρξης με τους άλλους ανθρώπους και τη φύση γύρω μας.

Και κάπου εδώ τελειώνει ξαφνικά η εμπλοκή του Λεωνίδα με τα ζητήματα της πολιτικής οικολογίας; Εύχομαι όχι – δύσκολο να αποδεχθεί κανείς το αιφνίδιο τέλος. Θα ήμουν ευτυχής αν βρεθεί και άλλος αδημοσίευτο υλικό έτσι ώστε η συνεισφορά του Λεωνίδα να συνεχίσει ζωντανή. Σε ό,τι με αφορά πάντως και μιλώντας από την πλευρά της οικοαριστεράς, με όλα τα παραπάνω ελπίζω να φιλοτέχνησα την ανοιχτή διάθεση, την πρωτοτυπία, την τόλη και τη ηλιθιοσύνη προκλητικότητα που εκτιμώ ότι χαρακτήρισαν την παρέμβαση του Λεωνίδα στον χώρο της εγχώριας πολιτικής οικολογίας. Σε κάθε περίπτωση η παρουσία του και διακριτή και σημαντική υπήρξε. Ο χώρος και ιδιαίτερα ο χώρος της αριστεράς του χρωστούν πολλή. Ακόμα περισσότερα του χρωστάμε όσοι είχαμε την τύχη να συνεργαστούμε μαζί του άμεσα.

Ο Λεωνίδας υπήρξε ένας από τους ελάχιστους που συζήτησαν τα σχετικά ζητήματα με όρους ιδεολογίας και κοινωνικών αναπαραστάσεων.

ΛΕΩΝΙΔΑΣ ΛΟΥΛΟΥΔΗΣ: ο ευσυνείδητος επιστήμονας και πολίτης

ΜΑΝΟΛΗΣ & ΜΑΡΙΑ ΒΑΣΙΛΑΚΗ

Εκδότες The Athens Review of Books

Η ARB πενθεί την απώλεια του Λεωνίδα Λουλούδη. Χάσαμε πρόωρα, και με τόσο άδικο τρόπο, τον πολυαγαπημένο μας φίλο. Το άρθρο του Λεωνίδα Λουλούδη «Αριστεροί χωρίς Αριστερά. Ο κύκλος που κλείνει» δημοσιεύθηκε στο πρώτο τεύχος της Athens Review of Books, αμέσως μετά το κύριο άρθρο, όπου δηλώναμε «Ποιοι είμαστε και τι θέλουμε», ώστε να μπορεί να διαβαστεί συμπληρωματικά προς αυτό.

Ο Λεωνίδας δεν υπήρξε απλώς ένας συνεργάτης της ARB, ήταν στυλοβάτης της: ανάηλωσε εκατοντάδες ώρες στα τέλη του 2008 και το 2009 όχι μόνο σε συζητήσεις με τους υπογράφοντες αλλά και για την κινητοποίηση φίλων και συναδέλφων με σκοπό την επιτυχία αυτού του εγχειρήματος υψηλού ρίσκου, ακριβέστερα «τρελού» εγχειρήματος, εκείνη την εποχή. Τότε που κανείς από τους συνομιλητές μας κατά βάθος δεν πίστευε ότι θα φτιάχναμε ένα έντυπο το οποίο σ' αλήθεια να μιμείται σπουδαίως το υψηλό πρότυπο The New York Review of Books (NYRB), ο Λεωνίδας όχι μόνο είχε πολλούς λόγους να το πιστεύει, αλλά το θεώρησε και δικό του στόχο και στοίχημα. (Κι όταν κάποιοι θέλησαν να πλήξουν ποικιλοτρόπως και να ελέγξουν για αλληλότριους σκοπούς την ARB, ο Λεωνίδας ήταν ο καλός της άγγελος).

Τώρα η ARB πρέπει να συνεχίσει μοιραίως χωρίς τον Λεωνίδα μας! Χωρίς τις ιδέες του, την έμπνευσή του, την διανοητική τόλημ του, τον μεταδοτικό ενθουσιασμό του, την έμπρακτη στήριξή του, τις πρωτοβουλίες του, τους νέους συνεργάτες που ανακάλυπτε, τα θέματα που πρότεινε, τα κείμενα που σχεδίαζε να γράψει. Κι είχε τόσα σχέδια να πραγματοποιήσουμε μετά την επικείμενη συνταξιοδότησή του από το Γεωπονικό...

Η φράση του Καλλιμάχου *Θνήσκειν μὴ λέγε τοὺς ἀγαθοὺς*, που λέγεται σε διάφορες κοινότητες εκδοχές ή παραφράσεις, δεν αποτελεί παρηγοριά για τους οικείους και τους φίλους του. Δεν απαλύνει το αίσθημα της απώλειας – τουναντίον! Η σκληρή αλήθεια είναι

Το κείμενο δημοσιεύθηκε στη θέση του κυρίου άρθρου της Athens Review of Books, για να αποχαιρετήσει το περιοδικό τον στενό του συνεργάτη Λεωνίδα Λουλούδη. Η εισαγωγική και η καταληκτική φράση έχουν πολύ προσωπικό τόνο, ωστόσο το υπόλοιπο κείμενο αποτυπώνει τη διαδρομή του Λεωνίδα στο τελευταίο εκδοτικό εγχείρημα στο οποίο συμμετείχε.

ότι στις 13 Ιουλίου 2014 συνέβη ένας βίαιος χωρισμός μας με τον Λεωνίδα. Κι ο εξόδιος αποχαιρετισμός του δυο μέρες αργότερα ήταν εξαιρετικά επώδυνος. Θέλει αρκετό χρόνο να συνειδητοποιήσεις ότι ο Λεωνίδας δεν θα έρθει πια για μια πολύωρη συζήτηση ή έστω για μια σύντομη συνεργασία ή για έναν κυριακάτικο καφέ μετά το διάβασμα των εφημερίδων. Θαυμάζουμε τους συναδέλφους-φίλους του που είχαν το κουράγιο εκείνες τις ώρες να αρθρώσουν μερικά λόγια αποχαιρετισμού. Καθώς είναι παρών στη σκέψη μας, αδυνατούμε να γράψουμε τέτοια λόγια. Θα παραθέσουμε τα λόγια εκείνων που βρήκαν τη σχετική δύναμη: του πρώτανου του Γεωπονικού Πανεπιστημίου Αθηνών Κωνσταντίνου Φεγγερού, του ομότιμου καθηγητή του Γεωπονικού Νίκου Μαρτίνου, του καθηγητή Οικολογίας του Πανεπιστημίου Αιγαίου Ανδρέα Τρούμπη. (Διαθέσιμα στην ιστοσελίδα μας, <http://goo.gl/SkaLHV>). Επίσης, είναι διαθέσιμα στην ιστοσελίδα μας σε μορφή pdf δύο εμβληματικά άρθρα του Λεωνίδα Λουλιούδη: «Αριστεροί χωρίς Αριστερά. Ο κύκλος που κλείνει», που δημοσιεύθηκε στο 1ο τεύχος της ARB (Νοέμβριος 2009), και «Το φαινόμενο του Τρομοκρηπίου», 23ο τεύχος (Νοέμβριος 2011). Αξίζει να προσεχθεί ο επίλογος του Λεωνίδα στο άρθρο του 1ου τεύχους: ΚΑΙ Η ΑΡΙΣΤΕΡΑ ΧΩΡΙΣ ΑΡΙΣΤΕΡΟΥΣ;

Ο Άγγελος (Ελεφάντης), ο Μιχάλης (Παπαγιαννάκης) και ο Σπήλιος (Παπασηληδόπουλος) δεν είναι πια μαζί μας. Όπως και οι αυταπάτες της δικής μας πολιτικής νεότητας. Αν υπήρξαν αριστεροί, όπως κάποιοι από εμάς πιστέψαμε, καμιά Αριστερά δεν είναι εδώ για να το βεβαιώσει, πέρα από την υποκειμενική μας κρίση. Η Αριστερά που πρέσβευαν φοβάμαι στοίχειωσε μόνο στα όνειρά μας πριν και αυτά μεταβληθούν σε ένα, όπως έγραφε προσφυώς για ανάλογες πραγματικότητες κοινωνικής διάλυσης πριν από μισό αιώνα, ο Χένρι Μίλερ, «κλιματιζόμενο εφιάλητη».

Η υπαρκτή Αριστερά εγκλιωβισμένη στα προπολεμικά και μετεμφυλιακά απωθημένα της, στον καιροσκοπισμό της ανέξοδης καταγγελίας και στη μεταφυσική του παράκλητου λαού, ανίκανη να ισορροπήσει το συναίσθημα με τη λογική δεν άκουσε τους δικούς της ανθρώπους που της έδειχναν, ο καθένας από τη δική του καταγωγική φλέβα ιδεών, τη γλώσσα της Νέας Σύνθεσης. Δεν είναι απλά κρίμα αλλά έγκλημα ότι αυτός ο πλούτος των ιδεών δεν μπορεί να αποδοθεί

σήμερα στην Αριστερά ως συλλογικό υποκείμενο, αλλά σε μεμονωμένα πρόσωπα τα οποία έδρασαν μια συγκεκριμένη εποχή στο όνομά της. Πρόσωπα τα οποία αν ήδη όλα δεν έφυγαν είναι πασιφανές ότι ανήκουν σε είδος προς εξαφάνιση.

Τι φταίει; Είναι η εποχή της τηλεοπτικής χειραγώγησης των μαζών και της καταναλωτικής μανίας η οποία δεν ευνοεί την αναπαραγωγή τους; Πολλές εικασίες μπορούν να γίνουν για την αλλαγή του κλίματος και τις συνέπειες τις προϊούσας ξηρασίας. Σημασία έχει, όπως μας προετοίμαζε πριν από χρόνια ο Αναγνωστάκης, τώρα τι ήες, πριν εμπιστευθείς, από την αμνηχανία ή την κούραση του λογικού αδιέξοδου, τη δύναμη του φυσικού νόμου. Δεν θα διστάσω να ομολογήσω ότι δεν γνωρίζω την απάντηση. Οι αιτιοκράτες, συνάδελφοί μου στο Γεωπονικό Πανεπιστήμιο, ισχυρίζονται βασίμως ότι τα καμένα δάση θα αναγεννηθούν μόνα τους από σπόρους που επιβίωσαν της καταστροφής και ήδη ταξιδεύουν, σπρωγμένοι από τους ανέμους για να ριζώσουν σε νέα, παρακείμενα, απείραχτα από τη φωτιά χώματα. Αυτοί έχουν σίγουρα δίκιο. Εμείς οι υπόλοιποι δύσκολα θα αγνοήσουμε τη σημασία της απουσίας αριστερών διανοουμένων, όπως ο Ελεφάντης, ο Παπαγιαννάκης και ο Παπασηληδόπουλος, ειδικά στα χρόνια της κυριαρχίας όσων, ακόμη και εντός των τειχών, *και την είωθυϊαν άξιωσιν τῶν ὀνομάτων ἐς τὰ ἔργα ἀντήλλαξαν τῆ δικαιοῦσαι*. («Και κατήντησαν να μεταβάλλησαν αυθαιρέτως την καθιερωμένην σημασίαν των ῥήξεων, διά των οποίων δηλοῦνται τα πράγματα», Θουκυδίδου Ιστορίαι, μετάφραση Ε.Κ. Βενιζέλου).

Οποσδήποτε όμως θα έπρεπε να είχε απασχολήσει τη δημόσια συζήτηση το άρθρο του γενναίου επιστήμονα Λεωνίδα Λουλιούδη με τον τόσο ευρηματικό τίτλο «Το φαινόμενο του Τρομοκρηπίου», πράγμα που δεν συνέβη στην Ελλάδα καθώς η εφημεριδοσύνη έχει άλλη «αποστολή». Ένα κείμενο κόντρα στο ρεύμα, που μας «άνοιξε τα μάτια», και μάλιστα την εποχή που πρόσφατα είχε θεσμοθετηθεί κοτζάμ Υπουργείο... Κλιματικής Αλλαγής! Το άρθρο του Λεωνίδα δημοσιεύθηκε στην ARB την 1η Νοεμβρίου 2011. Θυμούμαστε τον ενθουσιασμό του όταν στον αμερικανικό Τύπο δημοσιεύθηκαν παρόμοιες απόψεις 16 επιστημόνων διεθνούς κύρους τρεις μήνες αργότερα ("No Need to Panic About Global Warming", Wall Street Journal, 27.1.2012) και προκάλεσαν σάλο (στην Αμερική, εννοείται – όχι εδώ).

Στην ARB βιώσαμε υπερήφανοι για τη δημοσίευση αυτού του κειμένου του Λεωνίδα, καθώς στο NYRB τον Μάρτιο του 2012 φιλοξενήθηκε το άρθρο του καθηγητή Οικονομικών στο Γέιλ William D. Nordhaus "Why the Global Warming Skeptics Are Wrong", για να συνεχιστεί εκεί η συζήτηση με έναν θερμό διάλογο έως τον Αύγουστο εκείνου του έτους. Ο Λεωνίδας χαριτολογώντας έλεγε πως... χειραφτηθήκαμε από το NYRB. Αν διαβάσει κανείς όλα εκείνα τα κείμενα νομίζει ότι έγραψε το άρθρο του μετά απ' όλα αυτά, κι όμως μας το παρέδωσε τον Σεπτέμβριο του 2011.

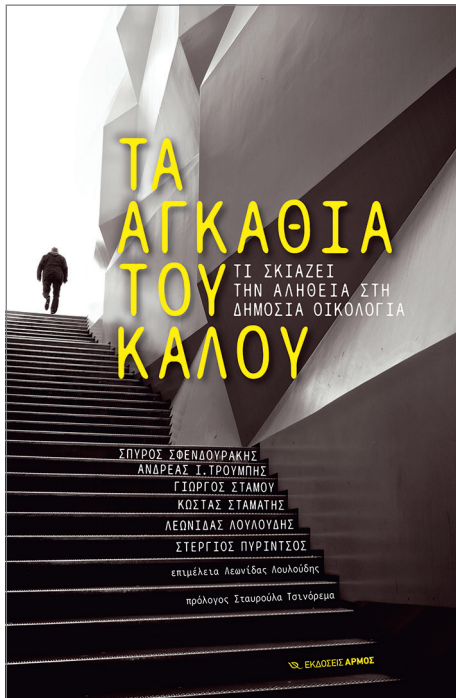
Ο ελληνικός Τύπος έκανε κάποιες επιπόλαιες αναφορές σε αυτές τις απόψεις για τις οποίες πολέμησε ο Λεωνίδας, post mortem όμως. Εμείς θα κάνουμε τα πάντα για να μην ξεχαστούν. Προσέξτε την επισήμανση του Λεωνίδα στο άρθρο του αυτό:

«Πρώτον, όσον αφορά τα ΜΜΕ, να σημειώσω ότι στη δημόσια διαμάχη για την υπερθέρμανση του πλανήτη εκτέθηκαν για τη μεροληπτική τους στάση δημοσιογραφικά μεγαθήρια, όπως οι New York Times, Observer, Guardian, Independent, τα περιοδικά Time, Newsweek και τηλεοπτικά δίκτυα όπως τα NBC, CBS, ABC, BBC, ενώ επιστημονικά περιοδικά-θεσμοί όπως τα Science, Nature, Scientific American έδωσαν απτά δείγματα ότι η πολυθρόνητη αντικειμενικότητά τους, μέσω των αδιάβλητων peer-reviews (ανώνυμη κρίση ειδικευμένων αξιολογητών), έχει, σε ανησυχητικό βαθμό, διαβρωθεί από πολιτικές σκοπιμότητες. Από την άλλη, οι βρετανικοί Times αντέταξαν τον σκεπτικισμό τους, ενώ χάρις στο ντοκιμαντέρ του Μάρτιν Ντάρκιν για το Channel Four, με τον χαρακτηριστικό τίτλο The Great Global Warming Swindle, δημοσιοποιήθηκε επιτέλους, το 2007, σε ευρύτερα ακροατήρια, η άλλη άποψη περί της υπερθέρμανσης του πλανήτη».

Απέναντι στην ακαδημαϊκή και άλλη ιδιοτέλεια, το παράδειγμα του συνοδικά ακέραιου επιστήμονα και πολίτη Λεωνίδα Λουλιούδη αυτομάτως μας φέρνει στον νου το Πλατωνικό *πᾶσα τε ἐπιστήμη χωριζομένη δικαιοσύνης καὶ τῆς ἀλλῆλης ἀρετῆς πανουργία, οὐ σοφία φαίνεται*.

As μας συγχωρήσουν οι αναγνώστες τον προσωπικό τόνο, και as μας επιτραπεί να μην υπογράψουμε αυτή τη φορά ως ARB.

Οι φίλοι σου,
Μαρία και Μανώλης

ΤΑ ΑΓΚΑΘΙΑ ΤΟΥ ΚΑΛΟΥ ΤΙ ΣΚΙΑΖΕΙ ΤΗΝ ΑΛΗΘΕΙΑ ΣΤΗ ΔΗΜΟΣΙΑ ΟΙΚΟΛΟΓΙΑ

Επιμέλεια:
ΛΕΩΝΙΔΑΣ ΛΟΥΛΟΥΔΗΣ
Εκδόσεις Αρμός
Αθήνα 2014, σελ. 228

ΜΑΝΟΥΣΟΣ ΜΑΡΑΓΚΟΥΔΑΚΗΣ

Αν. Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Αιγαίου
Δημοσιεύτηκε στην *The Athens Review of Books*,
τεύχος 54, Σεπτέμβριος 2014

Αν ο αριθμός των βιβλίων που λαμβάνουν μέτρο σε μια δημόσια αντιπαράθεση αποτελεί μέτρο της σχετικής βαρύτητας της κάθε αντιμαχόμενης πλευράς, τότε με μεγάλη βεβαιότητα μπορούμε να πούμε ότι οι παραδοχές του περιβαλλοντικού κινήματος ασκούν ηγεμονία, αν όχι πλήρη κυριαρχία, στον δημόσιο διάλογο για τους κινδύνους που αντιμετωπίζει το περιβάλλον από τις ανθρώπινες δραστηριότητες. Ενδεικτικά, η ηλεκτρονική εγκυκλοπαίδεια Wikipedia παραθέτει πάνω από διακόσια βιβλία στο λήμμα «περιβαλλοντισμός» και τα παρακλάδια του, ενώ μόνο δεκαέξι βιβλία στο λήμμα «περιβαλλοντικός σκεπτικισμός». Αυτό δεν σημαίνει πως τα σκεπτικιστικά βιβλία που αμφισβητούν τις βεβαιότητες του περιβαλλοντικού κινήματος αγνοούνται. Αντίθετα, κάποια από αυτά γνωρίζουν σημαντική επιτυχία και κατορθώνουν να προσελκύσουν

το ευρύτερο ενδιαφέρον, όπως, για παράδειγμα, «Ο σκεπτικιστής περιβαλλοντολόγος» του Μπιγιέρν Λόμποργκ (1998) και το «Κι αν όλα όσα λένε οι οικολόγοι δεν είναι αλήθεια;» του Ζαν ντε Κερβαντουέ (2007). Όμως η ακτίνα δράσης αυτών των σκεπτικιστικών βιβλίων είναι περιορισμένη καθώς σκοπός τους είναι να αναδείξουν το έλλειμμα εμπειρικών δεδομένων που διατρέχει την περιβαλλοντική επιχειρηματολογία με άλλα λόγια, επιτίθενται στις υπερβολές του περιβαλλοντισμού χωρίς όμως να αμφισβητήσουν με αναλυτικό και μεθοδικό τρόπο τις βαθύτερες, αξιωματικές, παραδοχές του, είτε αυτές είναι ηθικοκανονιστικές, είτε επιστημονικές.

Γι' αυτό τον λόγο, το βιβλίο «Τα αγκάθια του Καλού» δεν αποτελεί απλώς μία ευπρόσδεκτη προσθήκη στη βιβλιογραφία που εμπλουτίζει τον δημόσιο διάλογο περί πολιτικής οικολογίας, αλλά μία ποιοτική αναβάθμιση της σκεπτικιστικής επιχειρηματολογίας, αναβάθμιση που έγκειται στην ουμανιστική αμφισβήτηση, ηθικοκανονιστική και επιστημονική, των κυρίαρχων αρχών του περιβαλλοντισμού.

Πριν περάσω στην παρουσίαση των κύριων σημείων του βιβλίου, ας μου επιτραπεί μια παρέκβαση για να παρουσιάσω όσο γίνεται καθαρότερα το διακύβευμα που κρύβεται πίσω από τα Αγκάθια: Ο ουμανισμός που διατρέχει την επιχειρηματολογία των συγγραφέων του πονήματος αναδεικνύει και μας φέρνει αντιμέτωπους με ένα ανησυχητικό συμπέρασμα, ότι ο περιβαλλοντικός λόγος έχει εμποτισθεί, ή διαβρωθεί, από την αντιουμανιστική φιλοσοφία της Βαθιάς Οικολογίας (Deep Ecology), σε βαθμό που ούτε οι ίδιοι οι οπαδοί της θα μπορούσαν ποτέ να φαντασθούν.

Η Βαθιά Οικολογία αποτελεί μια σχετικά πρόσφατη Δυτική φιλοσοφική σχολή σκέψης, η οποία συγκεντρώνει και εκλογικεύει μία σειρά από οικοκεντρικά φιλοσοφικά ρεύματα που έχουν ως κοινό τους παρονομαστή την αντίθεσή τους στην ανθρωποκεντρική και προμηθεϊκή αντίληψη του κόσμου. Οι βασικές αρχές της Βαθιάς Οικολογίας είναι οι εξής:

Κανόνας μέτρησης της ζωής και της δυναμικότητάς της δεν είναι ο ατομικός οργανισμός ή το είδος, αλλά το οικολογικό σύστημα στο σύνολό του. Έπεται ότι: Κάθε μορφή ζωής ενέχει αυταξία η οποία δεν μπορεί να αναχθεί στην ωφέλεια που παρέχει στον άνθρωπο.

Ο πλούτος και η ποικιλία των διαφόρων μορφών ζωής συνεισφέρουν στην πραγμάτωση της ανωτέρω αρχής και επίσης αποτελούν αξιωματικές ηθικές αρχές.

Ο άνθρωπος δεν έχει το δικαίωμα να περιορίζει τον πλούτο και την ποικιλία των φυσικών μορφών ζωής προς όφελός του.

Ο ανθρώπινος πληθυσμός αποτελεί κίνδυνο για το φυσικό περιβάλλον και ως εκ τούτου πρέπει να μειωθεί.

Ο περιορισμός της ανθρώπινης παρουσίας στον πλανήτη αποτελεί προϋπόθεση της ανάκαμψης του φυσικού περιβάλλοντος και προϋποθέτει κρίσιμες αλλαγές στις αξίες μας.

Όσοι συμμερίζονται τα παραπάνω πρέπει να δρουν προς την υλοποίηση του οράματος της Βαθιάς Οικολογίας.²

Με τον ένα ή τον άλλο τρόπο, όλοι οι συγγραφείς του συλλογικού τόμου «Τα αγκάθια του Καλού» αμφισβητούν και επιχειρηματολογούν εναντίον των ανωτέρω αρχών της Βαθιάς Οικολογίας, έστω και αν δεν την αναφέρουν με το όνομά της. Η «Τριμερής του Περιβάλλοντος», δηλαδή η βιοποικιλότητα, η βιωσιμότητα και η κλιματική αλλαγή, πριν αποτελέσει το βασικό εγχείρημα της επικρατούσας «Πολιτικής Οικολογίας» αποτέλεσε το σημείο αναφοράς και πολεμικής της Βαθιάς Οικολογίας.

Για τον γράφοντα, αυτή η «αποκάλυψη» φέρνει στη μνήμη προσωπικά βιώματα τα οποία θα επιθυμούσα να εκθέσω, όχι χωρίς λόγο, αμέσως τώρα. Έχουν περάσει πάνω από είκοσι πέντε χρόνια από τότε που ήρθα για πρώτη φορά σε επαφή με την σκέψη της Βαθιάς Οικολογίας και το ακτιβιστικό παρακλάδι της, το κίνημα «Earth First!». Στο πλαίσιο της μεταπτυχιακής έρευνάς μου για τα αναδυόμενα οικολογικά ρεύματα στην Αμερική στα τέλη της δεκαετίας του 1980, είχα ταξιδέψει από το Μόντρεαλ στην Σάντα Μάρμπαρα της Καλιφόρνιας για να παραστώ στο Πρώτο Συνέδριο Εναλλακτικής Οικολογίας. Παρόντες, τα μεγάλα ονόματα της Βαθιάς Οικολογίας, συγγραφείς και ακτιβιστές από τους οποίους έμελλε να πάρω συνεντεύξεις: Τζωρτζ Σέσσιονς, Τζούντι Μπάρου, Ντέιβιντ Φόρμαν, Γκάρου Σνάνιντερ, Πωλ Σέπάρντ, Κρις Μάνες και ο Πωλ Ντέβαλ. Το αμφιθέατρο της Πανεπιστημιούπολης ήταν ασφυκτικά γεμάτο από φοιτητόκοσμο και ακαδημαϊκούς που διψούσαν να ακούσουν τους επιφανείς ομιλητές να αναπτύσσουν τα επιχειρήματα και τα οράματά τους για έναν κόσμο που πρωταρχική αξία έχει η Γη, και όχι ο άνθρωπος. Δύο πράγματα θυμάμαι έντονα από εκείνο τον τριήμερο. Πρώτον, πόσο αφοσιωμένοι και στρατευμένοι στον ιερό σκοπό της προάσπισης της Φύσης από τον άνθρωπο ήταν οι οπαδοί της. Δεύτερον, πόσο πεπεισμένοι ήταν οι παρευρισκόμενοι

ότι το μήνυμά τους θα κατακυριεύσει την Γη. Προφανώς, σκέφθηκαν, ζούσαν εκτός πραγματικότητας. Δεν μπορούσαν να δουν πόσο απελπιστικά μειοψηφικό ήταν αυτό το κομμάτι του περιβαλλοντολογικού κινήματος, η ριζοσπαστική οικολογία έναντι του πλειοψηφικού ρεύματος της μεταρρυθμιστικής οικολογίας που σχεδόν μονοπωλούσε τα ΜΜΕ, τον δημόσιο λόγο και τα τοπικά Πράσινα κόμματα. Η νίκη που μόλις πριν λίγο είχαν σημειώσει οι μετριοπαθείς Πράσινοι (Realos) εναντίον των φονταμενταλιστών (Fundi) στην μάχη που είχε διεξαχθεί στο εσωτερικό του μεγαλύτερου Πράσινου κόμματος, του Γερμανικού, σηματοδοτούσε τη νίκη του οικολογικού ουμανισμού έναντι της βαθιάς, ή αντιουμανιστικής, οικολογίας. Σωστά; Λάθος!

Ενώ πολύ σπάνια ακούγεται ο όρος Βαθιά Οικολογία, και επίσης σπάνια λαμβάνουν χώρα βίαια περιστατικά προάσπισης της Φύσης από τον άνθρωπο (βλ. κίνημα απελευθέρωσης των ζώων), το αντιουμανιστικό μήνυμα της Βαθιάς Οικολογίας, βασική παραδοχή του οποίου είναι ότι ο άνθρωπος αποτελεί ένα κακό πάνω στον πλανήτη Γη, έναν ιό που παρείσδυσε στον Παράδεισο και τον κακοφόρμισε, κατόρθωσε τελικά να διεισδύσει και να επηρεάζει σήμερα πλέον εθνικές και διεθνείς περιβαλλοντικές πολιτικές και στα τρία σκέλη της «Τριμερούς του Περιβάλλοντος», όπως τονίζει ο Λεωνίδας Λουλούδης (σ. 29).

Μπορούμε να αντιληφθούμε την επιρροή που ασκείται από τη Βαθιά Οικολογία σε αυτά τα θέματα, έστω κι αν αυτή παραμένει αφανής, από την άρρητη ή ακόμη και ρητή εικασία ότι το φυσικό περιβάλλον τελεί σε κατάσταση ισορροπίας/αρμονίας, και ότι αυτή η αρμονία διαταράσσεται από τον άνθρωπο και τον πολιτισμό του. Ως εκ τούτου, όσο μικρότερη η επίδραση του ανθρώπου σε αυτό, τόσο το καλύτερο. Όσο περισσότερο αφήνεται η φύση «μόνη της», τόσο περισσότερο διασφαλίζεται η υγεία του πλανήτη, έστω κι αν αυτό σημαίνει τον περιορισμό του ανθρώπου και της προσωπικής του.

Από αυτή την παραδοχή απορρέει το σύνολο των περιβαλλοντικών πολιτικών που σήμερα βρίσκονται σε εξέλιξη σε παγκόσμιο επίπεδο και έχουν επικυρωθεί από μία πλειάδα διεθνών συμφωνιών και διακηρύξεων, δημιουργώντας, κατά τη διαδικασία, μία ευρύτατη συναίνεση ανάμεσα σε επιστήμονες, γραφειοκρατικούς μηχανισμούς, δημοσιογραφικούς ομίλους, βιομηχανίες και το ευρύ κοινό. Εν ολίγοις, η πεποίθηση ότι το φυσικό περιβάλλον βρίσκεται σε κατάσταση πολι-

ορκίας από τον άνθρωπο αποτελεί μία μοναδική περίπτωση στα χρονικά του Δυτικού πολιτισμού, όπου όλοι οι δυνάμει κοινωνικοί εταίροι συμφωνούν περί της άμεσης ανάγκης αναστροφής της πορείας μας προς τον όλεθρο και την καταστροφή.

Σε αυτό το πλαίσιο αναφοράς «Τα αγκάθια του Καλού» αποτελούν μία παραφωνία. Οι συγγραφείς του συλλογικού αυτού τόμου μάς καλούν να αναρωτηθούμε αν πράγματι τα διδασκόμενα επιστημονικά στοιχεία οδηγούν αβίαστα σε ανησυχητικά συμπεράσματα, αν και πώς οι αξιακές προεκκλήσεις των περιβαλλοντολόγων προεισάγουν τα ερευνητικά συμπεράσματα (και όχι το αντίθετο), αν και τι συμφέροντα εξυπηρετούνται από την κινδυνολογία που παράγει το περιβαλλοντικό κίνημα, και αν οι αξιακές παραδοχές αυτού του κινήματος εξυπηρετούν πράγματι τον άνθρωπο και την μακροβιότητα του πολιτισμού του ή όχι.

Αυτά είναι μεγάλα ερωτήματα που εύκολα μπορούν να παγιώσουν τον μελετητή/συγγραφέα σε γενικολογίες και επιλεκτική κριτική, καθώς μία τέτοια προσέγγιση εύκολα γενικεύεται για να μεταμορφωθεί στο τέλος σε ένα κρεσέντο καταγγελίας των πάντων. Αυτό μέχρι τώρα αποτέλεσε και την αχίλλειο πτέρνα του «σκεπτικιστικού» στρατοπέδου. Όμως αυτό δεν ισχύει για «Τα αγκάθια του Καλού». Στον σημαντικό αυτόν τόμο –που συνοψίζουν οι Σπύρος Σφενδουράκης, Ανδρέας Τρούμπης, Γιώργος Στάμου, Κώστας Σταμάτης, Στέργιος Πυρίντσος, με εισαγωγή-επιμέλεια του Λεωνίδα Λουλούδη και έναν έξοχο πρόλογο της Σταυρούλλας Τσινόρεμα– κάτι τέτοιο αποφεύγεται. Ένας πρώτος λόγος είναι ότι οι συγγραφείς είναι μνημόνιοι του χώρου (insiders), διεθνώς αναγνωρισμένοι και καταξιωμένοι επιστήμονες που γνωρίζουν τις διαδικασίες και την παραγωγή γνώσης εκ των έσω και όχι αυτόρροποι, περιθωριακοί αμφισβητίες του κατεστημένου (όποιο κι αν είναι αυτό). Δεύτερον, ως πεπειραμένοι επιστήμονες, η μέθοδος που ακολουθούν είναι επαγωγική: Ξεκινούν από την ειδικότητά τους πριν περάσουν σε γενικότερες κρίσεις οι οποίες όμως ποτέ δεν αυτονομούνται για να μετατραπούν σε ένα αχαλίλωτο «κατηγορώ». Ο λόγος τους παραμένει στιβαρός και συγκροτημένος από την αρχή μέχρι το τέλος των κειμένων. Ένας τρίτος λόγος είναι η διανοητική αυτονομία των κειμένων, που όμως αβίαστα καταλήγουν, ως κομμάτια ενός πάζλ, σε μία ολοκληρωμένη και συνεκτική εικόνα του κεντρικού θέματος που απασχολεί την συγγραφική ομάδα, την οικολογία και τις πρακτικές της.

Περνάμε λοιπόν στο κεντρικό θέμα. Αυτό είναι η σχέση της επιστήμης της οικολογίας με το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον (πολιτικό και πολιτισμικό) μέσα στο οποίο κινείται και αναπτύσσεται, ή, όπως το θέτει ο Λεωνίδας Λουλούδης στην Εισαγωγή του τόμου, την πίεση που δέχεται η επιστήμη της Οικολογίας από τη Δημόσια (δηλ. λαϊκίζουσα) Οικολογία. Η προβληματική των συγγραφέων αναπτύσσεται σε τρία επιμέρους θέματα: τη βιοποικιλότητα, το φαινόμενο του θερμοκηπίου, και την οριοθέτηση της επιστήμης της οικολογίας.

Η βιοποικιλότητα, το πρώτο θέμα, εξετάζεται διεξοδικά στα τέσσερα από τα έξι συνοδικά κεφάλαια του τόμου. Ο Σπύρος Σφενδουράκης, στο πρώτο κεφάλαιο, θέτει το ερώτημα αν έχει επιστημονική βάση η ανάγκη προστασίας της βιοποικιλότητας. Η απάντηση του συγγραφέα, μετά από μία διεξοδική ανάλυση των επιχειρημάτων υπέρ της βιοποικιλότητας (δηλαδή ισορροπία της φύσης, ελαστικότητα, παραγωγικότητα των οικοσυστημάτων, προσφορά χρηστικών υπηρεσιών, σωματική και ψυχική υγεία) είναι αρνητική, καθώς κανένα από τα παρατιθέμενα επιχειρήματα δεν ικανοποιεί τα επιστημονικά κριτήρια. Η βιοποικιλότητα είναι σημαντική μόνον ως ανεπανάληπτη πηγή γνώσης, και μόνον αυτή η ιδιότητα μας επιτρέπει να επιδιώκουμε τη διατήρησή της.

Στο δεύτερο κεφάλαιο, Βιοποικιλότητα και το αβέβαιο μέλλον της Οικολογικής ρητορικής, ο Ανδρέας Τρούμπης πιάνει το θέμα από εκεί που το άφησε ο Σπύρος Σφενδουράκης: Αν η βιοποικιλότητα δεν είναι ένα χρηστικό «αντικείμενο», παρά μόνον μία τράπεζα γνώσεων (που σημαίνει ότι αν αποκτήσουμε την γνώση, η ποικιλία καθεαυτή είναι περιττή), τότε τι είναι; Και από πού προέκυψε ο όρος, και η έγνοια για τη διατήρησή της, ως αγαθό καθεαυτό; Η ανάλυση και οι απαντήσεις που μας επιφυλάσσει ο Ανδρέας Τρούμπης αποτελούν μία παραδειγματική σπουδή κοινωνιολογίας της επιστήμης: Τόσο η προέλευση του όρου «βιοποικιλότητα», όσο και η επιστημονική ανησυχία και το θεσμικό ενδιαφέρον για τη διατήρηση της φυσικής ποικιλότητας, όπως κι αν ορισθεί η τελευταία, έχουν εξωεπιστημονικές ρίζες, καθώς προέρχονται από κοινωνικά κινήματα με αξιακές ευαισθησίες και επιστημονικά δίκτυα με εξουσιαστικές ορέξεις που ξεπερνούν την επιστημονική αντικειμενικότητα και τα επιστημονικά κριτήρια. Όπως με μη επιστημονικά κριτήρια συνεχίζει να ορίζεται η βιοποικιλότητα σήμερα. Το συμπέρασμα, βασανιστικό και ανησυχητικό: «...η βιοποικιλότητα είναι έννοια υβρίδιο στη διεπιφάνεια

δύο λόγων ή μάλλον δύο agenda: του λόγου του περιβαλλοντισμού και του λόγου της επιστήμης» (σ. 89). Με άλλα λόγια, ότι «στο όνομα της (αντικειμενικής) επιστήμης» διάφορες ομάδες πίεσης μπορούν να επιβάλουν αυθαίρετες διαδικασίες και ελέγχους στις επεμβάσεις του ανθρώπου στο φυσικό περιβάλλον.

Τα επόμενα δύο κεφάλαια συμπληρώνουν το θέμα της βιοποικιλότητας θέτοντας αποφασιστικά τον δάκτυλον επί τον τύπον των ήλων, εξετάζοντας δηλαδή την ηθική βάση της απαίτησης αναγνώρισης της αυταξίας, ή εγγενούς αξίας οικοτόπων, ειδών, πληθυσμών και των ροών που αναπτύσσονται σε αυτές. Ο Πώργος Στάμου στο κεφάλαιο «Ηθική της βιοποικιλότητας και της περιβαλλοντικής διαχείρισης» εξετάζει την πρόσληψη της βιοποικιλότητας ως αυταξίας επιστημολογικά, χρησιμοποιώντας ως μέτρο τον κριτικό ρεαλισμό. Απορρίπτοντας τόσο θεωρήσεις κυριαρχίας όσο και θεωρήσεις εξισωτισμού φύσης και ανθρώπου, προτείνει ιδέες που θα θέσουν την σχέση ανθρώπου-φύσης σε σχέσεις συμμετρικές αλλά όχι και ομοούσιες. «Η Ηθική απέναντι στα ζώα», το τελευταίο κεφάλαιο περί βιοποικιλότητας, επίσης θέτει το ερώτημα περί αυταξίας της φύσης, όμως εδώ ο υπογράφων συγγραφέας Κώστας Σταμάτης εστιάζει στον πυρήνα του θέματος: Αν τα ζώα, και γενικότερα ο βιόκοσμος, έχουν δικαιώματα και μπορεί να αναθθούν σε υποκείμενα δικαίου. Επικαλούμενος την Καντιανή κριτική, ο Σταμάτης υποστηρίζει ότι κάτι τέτοιο είναι αδύνατο καθώς τα ζώα δεν διαθέτουν ικανότητα κρίσης και ως εκ τούτου ικανότητα δικαίου. Όμως αυτό δεν σημαίνει ότι ο άνθρωπος είναι άμοιρος της τύχης των ζώων. Καθώς ο ίδιος είναι υποκείμενο δικαίου, έχει το καθήκον (βασικό Καντιανό αξίωμα) να μεριμνά για τον βιόκοσμο, όχι προς όφελος του τελευταίου, αλλά προς δικό του ηθικό όφελος.

Ένα δεύτερο εξαιρετικό παράδειγμα κοινωνιολογίας της επιστήμης αποτελεί και το επόμενο κεφάλαιο στον τόμο περί κλιματικής αλλαγής, του Λεωνίδα Λουλιούδη, Από το φαινόμενο του θερμοκηπίου στην κλιματική αλλαγή. Η «υπερθέρμανση» των σχέσεων Επιστήμης και Πολιτικής. Όπως ο τίτλος σαφώς προϊδεάζει, το κεφάλαιο περιγράφει και αναλύει συνάμα τη διαδικασία ανάπτυξης του τρίτου πόλου της Τριμερούς του Περιβάλλοντος, δηλαδή τη διεθνή επιστημονική ανσυσχία για την μακροχρόνια καταστροφική κλιματική αλλαγή που διαφαίνεται στον ορίζοντα, κλιματική αλλαγή για την οποία υπεύθυνος,

σύμφωνα με την επιστημονική ορθοδοξία, είναι το ανθρωπογενές διοξείδιο του άνθρακα. Ποιο είναι το πρόβλημα εδώ; Ότι, ενώ εγκύρως έχει αμφισβητηθεί η θέση ότι υπεύθυνο για την υπερθέρμανση του πλανήτη είναι το ανθρωπογενές διοξείδιο του άνθρακα, ο μεγάλος συνασπισμός επιστημόνων, γραφειοκρατίας και περιβαλλοντικού κινήματος δρα αγνοώντας αυτή την αμφισβήτηση. Ο συγγραφέας δεν σταματά σε τούτη τη διαπίστωση, αλλά αναζητεί απάντηση σε αυτή την αντιεπιστημονική διαδικασία στα περιβαλλοντικά κοινωνικά κινήματα της ύστερης Δυτικής νεωτερικότητας, εντοπίζοντας την εκτροπή στη μετάλλαξη του περιβαλλοντισμού από κίνημα ρομαντικού ανθρωποκεντρισμού σε κίνημα οργανισμικού-οικοκεντρικού μυστικισμού, μετάλλαξη που έλαβε χώρα στις αρχές της δεκαετίας του 1990. Ο ορθολογισμός, λοιπόν, που (πρέπει να) διακρίνει τόσο την επιστήμη όσο και την γραφειοκρατία πτάται από τους φόβους και τα οράματα ενός ανορθολογικού (ή αντι-ορθολογικού) κινήματος.

Το τελευταίο κεφάλαιο στον τόμο αποτελεί την επιτομή της προβληματικής που αναπτύχθηκε στα προηγούμενα κεφάλαια: Αν η Οικολογία είναι τόσο ευάλωτη στις διεισδύσεις της ευρύτερης κοινωνίας, της γραφειοκρατικής δίψας για θεσμικές ρυθμίσεις, επιστημονικών ομάδων για χρηματοδότηση και κύρος, κοινωνικών κινήματων για πολιτικά οφέλη, και οικονομικών ομίλων για νέα κερδοφόρα προϊόντα, τότε πόσο στιβαρή είναι ως επιστήμη; Στο ερώτημα αυτό ο Στέργιος Πυρίντσος, στο κείμενό του με τίτλο «Οικολογία και οικολογισμός», διερευνά τις διαφορές ανάμεσα στις δύο αυτές πρακτικές. Η «οικολογία» είναι μια θετικιστική επιστήμη μετρήσιμων δεδομένων, ενώ ο «οικολογισμός» είναι κανονιστικός και δεοντολογικός. Αμφότερες είναι προσανατολισμένες στη Φύση, αυτήν υπηρετούν, και αυτή τους εμπνέει. Ωστόσο η Φύση δεν είναι μονοσήμαντη: αποτελεί αποθετήριο ύλης αλλά και νοήματος. Ως εκ τούτου είναι φυσιολογικό τα σύνορα μεταξύ των δύο πρακτικών να είναι δυσδιάκριτα. Σε αυτό το εγγενές πρόβλημα έρχεται να προστεθεί ακόμη ένα, ο ετεροπροσδιορισμός της οικολογίας από άλλα επιστημονικά πεδία, που δεν της επιτρέπει να αποκτήσει ενδογενή συνοχή – αντισώματα στις εξώθεν πιέσεις. Είναι το έλλειμμα αυτό που επιτρέπει την έντονη επικάθηση εξωγενών αντιλήψεων, μετατρέποντας συχνά την επιστήμη της οικολογίας σε φερέφωνο του οικολογισμού. Η επιστήμη της οικολογίας,

λοιπόν, αποτελεί τον τρόπο με τον οποίο ο οικολογισμός αποκτά κύρος και αυθεντία.

Ανακεφαλαιώνοντας, το έργο «Τα αγκάθια του Καλού». Τι σκιάζει την αλήθεια στη Δημόσια Οικολογία δεν αποτελεί μία ακόμη συλλογή ανακοινώσεων έγκριτων γηγενών ακαδημαϊκών. Αποτελεί ένα καταστάλαγμα αναστοχασμών, εμπειριών και ειλικρινών προβληματισμών της αφρόκρεμας της ελληνικής οικολογικής διανόησης, αναμφίβολα καταστάλαγμα παγκόσμιας εμβέλειας. Ποιο είναι αυτό; Ότι η διαφορά ανάμεσα σε μία πραγματική επιστήμη και μία ψευδοεπιστήμη δεν είναι η επιρροή κάποιας ιδεολογίας επάνω τους. Οι περισσότερες επιστήμες γεννήθηκαν ως πολεμικά επιχειρήματα ιδεολογιών και πολιτισμικών ρευμάτων. Η μεγάλη διαφορά μεταξύ των μεν και των δε έγκειται στην ικανότητα κάποιων από αυτές να αυτονομηθούν σε δεύτερο χρόνο από τον ιδεολογικό τους γονέα, ενώ κάποιες άλλες παραμένουν εξαρτημένες ες αεί. Στην πρότερη κατηγορία ανήκουν οι πραγματικές επιστήμες στη δεύτερη κατηγορία ανήκουν οι ψευδοεπιστήμες. Η οικολογία βρίσκεται στα όρια μεταξύ των δύο καταστάσεων. Και ακόμη δεν γνωρίζουμε αν σε αυτή τη διελευστίδα θα κερδίσει η ουμανιστική επιστημονική οικολογία, ή η Βαθιά, μυστικιστική, Οικολογία.

As σημειωθεί ότι το αριστουργηματικό «Τα αγκάθια του Καλού» επιμελήθηκε ο πρόωρα και άδικα χαμένος Λεωνίδας Λουλιούδης. Θα μπορούσε να θεωρηθεί ως το κληροδοτήμά του στη διεθνή επιστημονική κοινότητα και το κοινό που νοιάζεται πραγματικά για το περιβάλλον και το μέλλον της ανθρωπότητας. Ως Έλληνας μπορούμε να νιώθουμε υπερήφανοι για επιστήμονες όπως ο Λεωνίδας Λουλιούδης.

[*] Το άρθρο του Μ. Μαραγκουδάκη δημοσιεύθηκε στην *Athens Review of Books*, τεύχος 54, Σεπτέμβριος 2014. Το περιοδικό επεσήμανε ότι το τελευταίο βιβλίο που επιμελήθηκε ο Λεωνίδας Λουλιούδης (*Τα αγκάθια του Καλού*) είναι έργο-μανιφέστο της «Κριτικής Οικολογίας» (σε αντίθεση με τη «Δημόσια Οικολογία», τον «Οικολογισμό» κ.τ.λ., δηλαδή τη «Βαθιά Οικολογία» σε όλες τις μορφές, χρήσεις και καταχρήσεις της).

¹ Jean de Kervasdoué, *Κι αν όλα όσα ήνε οι οικολόγοι δεν είναι αλήθεια*, μτφρ. Ανδρέας Μιχαηλίδης, επιμ. Άννα Μαραγκάκη, Πόλις, Αθήνα 2010.

² W. Devall and G. Sessions, *Deep Ecology: Living As if Nature Mattered*, Gibbs M. Smith, Inc., Σολτ Λέικ Σίτι 1985.

* ΤΕΛΕΤΗ ΑΝΑΓΟΡΕΥΣΗΣ ΤΗΣ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΕΙΑΚΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΑΣ ΚΑΡΟΛΙΝΑΣ FRANCES S. LIGLER ΣΕ ΕΠΙΤΙΜΟ ΔΙΔΑΚΤΟΡΑ ΤΟΥ ΓΕΩΠΟΝΙΚΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

Ο Πρύτανης του Γ.Π.Α. Καθηγητής κ. Κωνσταντίνος Φεγγερός και ο Κοσμήτορας της Σχολής Τροφίμων Βιοτεχνολογίας και Ανάπτυξης Καθηγητής κ. Σπυρίδων Κίντζιος απένεμαν τον τίτλο της Επίτιμης Διδάκτορας του Τμήματος Βιοτεχνολογίας στην κυρία Frances S. Ligler για την πολύτιμη προσφορά της στην επιστήμη και συγκεκριμένα στο επιστημονικό πεδίο των βιοισοθημάτων. Ακολούθησε ομιλία της τιμώμενης με θέμα: "Research and Development in the 21st Century: Crossing the Disciplines".

* ΑΝΟΙΚΤΗ ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΣΤΡΟΓΓΥΛΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ ΜΕ ΘΕΜΑ: «THE UC DAVIS OLIVE CENTER: LESSONS LEARNED AND THE KEYS TO SUCCESS»

Οι Πρυτανικές αρχές του Γ.Π.Α. σε συνεργασία με το τμήμα εκπαιδευτικών προγραμμάτων της Αμερικανικής Πρεσβείας διοργάνωσαν την Παρασκευή 4 Απριλίου του 2014 την ανοικτή συζήτηση στρογγυλής τράπεζας με θέμα: «The UC Davis Olive Center: Lessons Learned and the Keys to Success». Κύριος εισηγητής της στρογγυλής τράπεζας ήταν ο Διευθυντής του Κέντρου Ελιάς, που υπηρετεί την έρευνα του τομέα και την προώθηση των προϊόντων της ελαιολαϊκής, του University of California at Davis κ. Dan Flynn.

* 3ο ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΡΟΦΙΜΩΝ ΤΟΥ ISEKI

Βραβείο καλύτερης παρουσίας απονεμήθηκε στην υποψήφια διδάκτορα κυρία Μαρία Γεωργιάδου του Τμήματος Επιστήμης Τροφίμων & Διατροφής του Ανθρώπου στο πλαίσιο του 3ου Διεθνούς Συνεδρίου Τροφίμων του ISEKI, το οποίο πραγματοποιήθηκε στην Αθήνα στις 21-23 Μαΐου του 2014. Το βραβείο συνοδεύεται και με χρηματικό έπαθλο €500 από τον εκδοτικό οίκο Elsevier.

* ΕΚΔΗΛΩΣΗ ΤΗΝ ΤΕΤΑΡΤΗ 11 ΙΟΥΝΙΟΥ 2014

πραγματοποιήθηκε στο συνεδριακό αμφιθέατρο του Γ.Π.Α. η εκδήλωση προς τιμήν των με-

λών του διδακτικού και ερευνητικού, ειδικού και εργαστηριακού διδακτικού, ειδικού τεχνικού εργαστηριακού και διοικητικού προσωπικού του Πανεπιστημίου μας, που αποχώρησαν τα ακαδημαϊκά έτη 2011-2012, 2012-2013 και 2013-2014. Στην εκδήλωση τιμήθηκαν για την προσφορά τους 25 μέλη διδακτικού και ερευνητικού προσωπικού, 3 μέλη ειδικού και εργαστηριακού διδακτικού προσωπικού, 8 μέλη ειδικού τεχνικού εργαστηριακού προσωπικού και 27 διοικητικοί υπάλληλοι.

* ΣΤΙΣ 12 ΙΟΥΝΙΟΥ ΤΟΥ 2014 ΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΗΘΗΚΕ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΨΗΦΟΦΟΡΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΠΡΥΤΑΝΗ ΤΟΥ Γ.Π.Α.

Τα αποτελέσματα που εξήχθησαν από το ειδικό πληροφοριακό σύστημα «ΖΕΥΣ» ήταν τα εξής: Νυχάς Γεώργιος Ιωάννης 37.65%, Παπαδούλης Γεώργιος 41.18% Παπλωματάς Επαμεινώνδας 21.18%. Πραγματοποιήθηκε δεύτερη ηλεκτρονική ψηφοφορία στις 13 Ιουνίου 2014. Τα τελικά αποτελέσματα που εξήχθησαν ήταν: Νυχάς Γεώργιος Ιωάννης 42.69%, Παπαδούλης Γεώργιος 57.31%. Με βάση τα αποτελέσματα της δεύτερης ψηφοφορίας Πρύτανης του Γ.Π.Α. για την τετραετία 2014 -2018 εκλέχθηκε ο Καθηγητής Γεώργιος Παπαδούλης.

Με το ΦΕΚ Β'2597/30-9-2014 ορίστηκαν οι Αναπληρωτές Πρύτανη του Γ.Π.Α. Συγκεκριμένα ο Καθηγητής του Τμήματος Επιστήμης Φυτικής Παραγωγής Επαμεινώνδας Παπλωματάς ορίστηκε Αναπληρωτής Πρύτανη Ακαδημαϊκών Σπουδών και Προσωπικού, ο Καθηγητής του Τμήματος Αγροτικής Οικονομίας και Ανάπτυξης Χαράλαμπος Κασίμης ορίστηκε Αναπληρωτής Πρύτανη Οικονομικού Προγραμματισμού, Έρευνας και Ανάπτυξης και η Αναπληρώτρια Καθηγήτρια του Τμήματος Επιστήμης Τροφίμων και Διατροφής του Ανθρώπου Μαρία Καψοκεφάλου ορίστηκε Αναπληρώτρια Πρύτανη Φοιτητικής Μέριμνας, Ακαδημαϊκών Συνεργασιών και Διασύνδεσης.

* ΗΜΕΡΑ ΥΠΟΔΟΧΗΣ ΤΩΝ ΠΡΩΤΟΕΤΩΝ ΦΟΙΤΗΤΩΝ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΥ ΕΤΟΥΣ 2014-2015

Με πρωτοβουλία των Πρυτανικών Αρχών του Ιδρύματος διοργανώθηκε την Τρίτη 7 Οκτωβρίου του 2014 η εκδήλωση υποδοχής των νεοεισαχθέντων φοιτητών του Γ.Π.Α. για το ακαδημαϊκό έτος 2014-2015. Σκοπός της εκδή-

λωσης ήταν το καλωσόρισμα των πρωτοετών φοιτητών από εκπροσώπους της πανεπιστημιακής κοινότητας και η παροχή πληροφοριών για την ομαλή μετάβασή τους από τη σχολική πραγματικότητα στο ακαδημαϊκό περιβάλλον. Στο πλαίσιο της εκδήλωσης πραγματοποιήθηκε αρχικά η τελετή του αγιασμού για την έναρξη της ακαδημαϊκής χρονιάς ενώ στη συνέχεια οι φοιτητές περιηγήθηκαν σε χώρους των Τμημάτων εισαγωγής τους. Η εκδήλωση συνεχίστηκε με την επίσκεψη των φοιτητών στην έκθεση παρουσίας του Γ.Π.Α. στον προθάλαμο του συνεδριακού αμφιθεάτρου και τους χαιρετισμούς των Πρυτανικών Αρχών, των Κοσμητόρων και των Προέδρων των Τμημάτων στο αμφιθέατρο.

* 1η ΕΚΘΕΣΗ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ - FARMER EXPO HELLAS

Το Γ.Π.Α. συμμετείχε στην 1η Έκθεση Αγροτικής Ανάπτυξης - Farmer Expo Hellas το τριήμερο 18-20 Οκτωβρίου του 2014 στο Μεσογειακό Κέντρο Εκθέσεων (Μ.Ε.Κ.) στην Παιανία. Στο πλαίσιο της έκθεσης το Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών διοργάνωσε Επιστημονική Ημερίδα με θέμα: «Νέες καλλιεργητικές τάσεις» που διεξήχθη το Σάββατο 18 Οκτωβρίου του 2014 και την οποία παρακολούθησαν περίπου 90 άτομα.

* ΕΚΔΗΛΩΣΗ ΕΟΡΤΑΣΜΟΥ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΕΠΕΤΕΙΟΥ ΤΗΣ 28ΗΣ ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1940

Την Παρασκευή 24 Οκτωβρίου του 2014 πραγματοποιήθηκε στην αίθουσα τελετών του Γ.Π.Α. η εκδήλωση εορτασμού της εθνικής επετείου της 28ης Οκτωβρίου του 1940. Η Ερευνήτρια Α΄ του Κέντρου Ερευνας Ιστορίας του Νεωτέρου Ελληνισμού της Ακαδημίας Αθηνών κυρία Μαρία Σπηλιωτοπούλου εκφώνησε τον Πανηγυρικό λόγο της ημέρας με θέμα: «28η Οκτωβρίου 1941-1943: μορφές αντίστασης στο Πανεπιστήμιο και την κατεχόμενη Αθήνα».

20

Χρόνια

Τριπτόλεμος

Πριν 20 χρόνια, το Μάιο του 1994 κυκλοφόρησε το πρώτο τεύχος του ΤΡΙΠΤΟΛΕΜΟΥ, η περιοδική έκδοση του Γεωπονικού Πανεπιστημίου Αθηνών. Γεννήθηκε από την ανάγκη προβολής του πολυπλευρού έργου των μελών της πανεπιστημιακής κοινότητας και επικοινωνίας του Πανεπιστημίου με την κοινωνία. Η πρωτοβουλία έκδοσης ανήκε σε ορισμένα εξέχοντα μέλη του Ιδρύματος, μεταξύ των οποίων και ο πρόσφατα εκληψών Λεωνίδας Λουλιούδης. Η πανεπιστημιακή κοινότητα και η ευρύτερη κοινότητα των γεωτεχνικών αγκάλλισαν και στήριξαν το περιοδικό αυτό εγχείρημα έκφρασης, διαλόγου και υψηλής εκηλαϊκευσης του Πανεπιστημίου. Ο ΤΡΙΠΤΟΛΕΜΟΣ ανοίγεται στη νέα εποχή με τόλημ και αισιοδοξία, έχοντας επίγνωση των πραγματικών δυνατοτήτων του δημόσιου Πανεπιστημίου και της γεωπονικής κοινότητας, στην οποία ανήκει και από την οποία αντλεί δύναμη.

ΟΔΗΓΙΕΣ ΣΥΝΤΑΞΗΣ

Οι συνεργάτες του περιοδικού θα πρέπει να παραδίδουν στην Συντακτική Επιτροπή (kairis@aia.gr) τις προς κρίση και δημοσίευση εργασίες τους τόσο σε ψηφιακή μορφή (έγγραφο του MS-WORD σε δισκέττα ή CD-ROM), όσο και σε αναλογική εκτύπωση σε χαρτί A4.

Αν το κείμενο συνοδεύεται από κάποιες εικόνες σε ψηφιακή μορφή αυτές θα πρέπει να είναι ενσωματωμένες στο κείμενο αλλά ταυτόχρονα να παραδίδονται ως ξεχωριστά αρχεία σε μορφή Tiff, τα οποία θα έχουν προκύψει από σάρωση σε κατάλληλη ανάλυση ανάλογα με το επιθυμητό μέγεθος εκτύπωσης.

Οι εικόνες σε τόνους του γκρι πρέπει να σαρώνονται με ανάλυση 300 dpi και οι έγχρωμες με ανάλυση 800 dpi.

Τέληος, εξαιτίας της νέας μορφής και του επανασχεδιασμού του περιοδικού, τα κείμενα θα πρέπει να κυμαίνονται από 500-1500 λέξεις.

